

THE JOURNAL OF
OTTOMAN STUDIES

KÜLLİYAT

OSMANLI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

İSLAMCILIK PANORAMASINDAN II. MEŞRUTİYET BASININA BİR BAKIŞ: BEYÂNÜ'L-HAK GAZETESİ I. CİLT (İNDEKS VE YAZI ÖZETLERİ)¹

Nilay Kınay CİVELEK¹
Ayşe ERTUŞ²

Özet

Beyânü'l-Hak, 7 cilt 182 sayı olarak 1908-1912 yılları arasında yayımlanmış bir gazetedir. Meşrutiyet döneminin İslamcı görüşünü savunan bir yayın organı olması hasebiyle yazar kadrosu genel itibarıyla ulema sınıfındandır. Bu dönemdeki ulema, toplumdaki kültürel, siyasi, sosyal olaylar ile yakından ilgilenmiş, görüş ve düşüncelerini açık bir şekilde dile getirmişlerdir. Bu durum *Beyânü'l-Hak* gazetesinin itibar görmesine ve geniş çevrelerce duyulmasına sebep olmuştur. *Beyânü'l-Hak*, istibdat karşıtlığı ve terakki taraftarlığıyla dikkatleri üzerine çekmiştir. İslam'ın terakkiye engel olmadığı gazete yazılarında sık sık ifade edilmiştir. Balkan savaşının başlamasıyla yazın hayatına son verilen bu gazetenin içeriği dinî, fennî, iktisadî gibi birçok alanı kapsamaktadır. Bu çalışmada, *Beyânü'l-Hak* gazetesinin içeriği, yayın ilkesi ve politikalarının görülmesi amacıyla 26 sayıdan oluşan I. cilt incelenmiştir. Gazetede yer alan yazıların özetleri gazetede bulunduğu sırasıyla sadeleştirilerek verilmeye çalışılmıştır. Makale ve haber gibi düşünce yazılarının dışında ihtar, ilan ya da duyuru kısımları da çalışmaya dâhil edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Beyânü'l-Hak, 1.Cilt, Yazı Özeti, Süreli Yayın.

A View Of 2nd Constitutional Press from The Islamic Panorama: Beyânü'l-Hak Newspaper Volume I (Index and Writings Summaries)

Abstract

Beyânü'l-Hak is a newspaper published between 1908-1912 as 7 volumes and 182 issues. Since it was a media organ that defended the Islamist view of the Constitutional Monarchy, the writers' staffs were generally from the ulema class. The ulema of this period were closely interested in the cultural, political and social events in the society and expressed their views and thoughts openly. This situation caused *Beyânü'l-Hak* newspaper to be respected and heard widely. *Beyânü'l-Hak* attracted attention with his opposition to tyranny and support for progress. It was often highlighted in the newspaper writings that Islam did not prevent progress. It also attracted attention with this aspect. The content of this newspaper, whose literary life was ended with the start of the Balkan war, covered many religious, scientific and economic issues. In this study, the content of *Beyânü'l-Hak* newspaper was examined in the first volume of 26 issues in order to reveal its publishing principles and policies. Summaries of the writings in the newspaper were presented. The summary forms of the writings were tried to be given in the same order found in the newspaper by simplifying. Apart from the thinkpieces like article and news, warnings and announcements were also included in the study without classification.

Keywords: Beyânü'l-Hak, 1st Volume, Summary of Writings, Periodical.

¹ Bu çalışma Hakkari Üniversitesi Bilimsel Araştırma Proje Birimi tarafından desteklenen SB19BAP3 numaralı "Tarih ve Edebiyat Araştırmalarına Kaynak Olarak Beyânü'l-Hak Mecmuası" başlıklı projenin bir bölümünden oluşmaktadır.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Hakkari Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, nilaykinay@hakkari.edu.tr

² Dr. Öğr. Üyesi, Hakkari Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, ayseertus@hotmail.com

GİRİŞ

Meşrutiyet döneminin Türk kültürü açısından renkli ve verimli bir dönem olması yayın hayatına da yansımıştır. Bu dönemde birçok gazete ve dergi yayım hayatına “merhaba” demiş; kimi kısa ömürleriyle hafızalarda yer tutamazken; kimi ise Cumhuriyet’in ilk yıllarına hatta daha da ileri dönemlere kadar varlığını sürdürübilmiştir. (Gündüz, 2006: 98). İkinci Meşrutiyet dönemi basınında “din” eksenli olarak 1908’den 1912 yılına kadar 182 sayı olarak karşımıza *Beyânü'l-Hak* gazetesi çıkmıştır. *Beyânü'l-Hak*, güttüğü İslamcı politikayla dikkatleri üzerine çekmiştir.

II. Meşrutiyet döneminin İslamcı yayın organı *Beyânü'l-Hak*, 9 Ramazan 1326-24 Zilkade 1330 (5 Ekim 1908-4 Kasım 1912) tarihleri arasında haftalık olarak yayımlanan, toplamda 7 cilt ve 182 sayıdan ibaret bir gazetedir. Gazetenin imtiyaz sahipleri 1-44 arası sayılarda Şehrî Ahmed Râmiz’i, 44-182 arası sayılarda ise Nasuh Efendizâde Mustafa Asım Efendi’yi görmekteyiz. Gazetenin sorumlu müdürü olarak 26. sayıya kadar Mehmet Fâtin Efendi; 44. sayıya kadar Mimârzade Mehmet Ali; ondan sonra da Mekteb-i Kudât Muallimlerinden Kilisli Münir Efendi görev almıştır. 22 Eylül 1908 tarihinde ilk sayısı çıkan gazetenin çeşitli dönemlerde kapatılması da göz önüne alındığında varlığını 22 Ekim 1912 tarihine kadar devam ettirdiği, bu süre zarfında 182 sayı olarak yayımlanan gazetenin “Cemiyet-i İlmiyye-i İslamiye” olarak kurulmuş dernek kurucularınca yayın hayatına girdiği anlaşılmaktadır. (Halis, 1993: 332).

Balkan Savaşı sebebiyle yayın hayatına son verilmiş olan bu gazetenin tamamına bakıldığında makalelerin ve haberlerin içeriğinin dinî, siyasî, kültürel, fennî vb. olduğu görülmektedir. İslamî bilgilerin geniş yer tuttuğu gazetede fihri meseleler, içtihat, İslam ahlakı, İslam hukuku, Hz. Peygamber ve dönemi ile ilgili bilgiler de yer almaktadır. Ayrıca; “dergi ‘makalât-ı diniyye, ictimâiyye ve tarihiyye’, ‘kısım-ı edebî’ ve ‘müteferrikât’ başlıklı bölümlerden oluşmuştur (Güngör; 2002: 363). Bu doğrultuda *Beyânü'l-Hak*’ta şiirler de çokça görülmektedir. Mahmud Kemal İnal, Mehmed Esad, Mehmed Arif, Bursalı Mehmed Tahir, Elmalılı Hamdi Yazır, Konyalı Mehmed Vehbi, Mustafa Sabri, Mehmed Fatin ve Ömer Nasuhi Bilmen gibi dönemin oldukça güçlü sayılacak İslamcı kalemlerinin de yazıları yer almaktadır. (Bektaş, 1992: 34,35).

Derginin 7. cilt 3191. sayfasında gazete yönetiminin “Kariin-i Kirama İhtar” başlıklı yazısındaki açıklamada, gazetenin yedinci cildinin sona erdiği, bundan sonra 183. sayı ile sekizinci cilde başlanacağı ve şimdikiye kadar takip ettiği mesleğe daha iltizamlı ve ciddiyetle devam edeceği bildirilmektedir. Fakat Balkan Savaşının başlamasıyla dergi bundan sonra yayın yapmamıştır.

1908-1912 yılları arasında yayın hayatını sürdüren *Beyânü'l-Hak* gazetesinin 1. cildi 26 sayı devam etmiştir. Gazetenin 26 sayısında yer alan yazıların özetlerine yer verilen çalışmamızda bu sayılardaki ilan, duyuru ve reklam yazıları da atlanmadan çalışmadaki yerini almıştır. Çalışmada gazete yazılarına ulaşmada Hakkı Tarık Us Koleksiyonundan faydalanılmıştır.

YAZILARIN ÖZETLERİ

1.SAYI (5 Ekim 1908, H. 9 Ramazan 1326, R. 22 Eylül 1324)

Beyânü'l-Hak'ın Mesleği (s.2²)

Mustafa Sabri imzalı yazıda Beyânü'l-Hak mecmuasının yayın çizgisi ortaya konulmuştur. Mustafa Sabri bu yazıya marûf ve münkîr kelimelerini açıklayarak başlar. Yazar, *Beyânü'l-Hak* olarak istibdata olan karşıtlıklarıyla İttihat ve Terakki'yi desteklediklerini ve islamî çizgiyi asla bırakmadıklarını ifade etmiştir.

Hutbe-i Peygamberî Tercümesi (s.4)

"Peygamber'in Veda Hutbesi" Dersiâm-ı mülazımlarından Küçük Hamdi tarafından yazılmıştır.

Ya Âlim Ya Hâlim (s.6)

Hayret imzalı yazıda istibdat dönemine işaret edilerek zalim hükümet karşısında Ermeni ve Rum tebanın Patrikhaneleri tarafından korunduğu; Müslüman halkın korunaksız olduğu ifade edilmiştir.

Meşveret (s.7)

Talebe-i ulûmdan Hüseyin Hâzım tarafından yazılmış bu yazıda Mâverdî'nin "Edebü'd-dîn Ve'd-dünyâ" adlı eserinde yer alan meşveret ile ilgili verilen bir hüküm ele alınarak ayet ve hadislerden hareketle bazı âlim ve şairlerin meşveretin sûreti ile istişare eden ve edilende olması gereken hususiyetler üzerinde durulmuştur.

Bir Mektup (s.9)

"Ders Vekili Hâlis Efendi Hazretleri Tarafından Gönderilen Mektuptur" başlıklı yazıda Hâlis Efendi, *Beyânü'l-Hak*'ın ilk sayısı ve bu sayıda yer alan mecmuanın mesleği ile ilgili yazıya binaen değerlendirmelerde bulunmaktadır. Yazar burada mecmuanın hak mesleğinden ve hakkı tebliğden uzak durmamasını temenni etmektedir.

Cemiyetimiz (s.10)

Fatin imzalı yazıda Mehmet Fatin, Cemiyetlerinin (*Beyânü'l-Hak*'ın) çizgisini ortaya koymuştur. Cemiyetlerinin; İttihat ve Terakki'ye merbut olduğu, cemiyet-i âli ve cemiyet-i dinîye olduğu ifade edilmiştir.

Aheng-i Milli (s.11)

Fatih dersiâmlarından Dağistanlı Ali Nazmî tarafından kaleme alınmış bir manzume gazetenin iki sayısında yer almaktadır. 1. sayıdaki manzumede cemiyet, millet ve hürriyet temaları birbirleriyle bağlantılı olarak ele alınırken; 4. sayıda aynı isimli manzumede itikad, cemiyet ve İslamiyet kavramlarının önemi ön plana çıkmaktadır.

² Parantez içinde verilen bu sayılar, yazının gazetede başladığı sayfa sayısıdır.

Sîmâ-yı Sâimîn (s.12)

Mehmet Arif imzalı bir manzumedir. Manzumede bir pir karşısında oturan iki kişiye pirin verdiği öğütler ve oruçlu insanların yüzlerinin nasıl olduğu anlatılmıştır.

Tahsil Âleminde (s.13)

Fatih dersiâmlarından Âtîf tarafından yazılan bu manzumede ilim peşinde koşarken duyulan heyecan dile getirilmiştir.

Zübde-i Siyasyât (s.15)

Bu yazı dizisinin 1.sayısında yazar olarak Mehmet Fatin imzası varken diğer sayılar imzasız neşredilmiştir. 9 makaleden oluşan bu yazı dizisinde 1870 Almanya- Fransa muhaberesinden sonra dünya siyasetinin genel tablosu verilmiştir. Genel hatlarıyla Osmanlı Devleti'nin siyasî durumu, istibdat, kanun-ı esasî, islahatlar, Balkanlardaki durum, Avrupa devletlerinin tutumu, Rusya'nın emelleri, muharebeler, antlaşmalar, ilhak ve işgaller gibi güncel siyasî konular ele alınmıştır.

2.SAYI (12 Ekim 1908, H.16 Ramazan 1326, R.29 Eylül 1324)**Bürde-i Mübareke-i Nebevî Ziyareti (s.2)**

Ramazan ayının on beşinci günü münasebetiyle Hz. Muhammed'in Hırka-i Şerif'inin ziyarete açıldığını duyuran yazıdır.

Ahâlimize (s.2)

Cemiyet-i İlimiye'nin kaleme aldığı bu yazı mecmuaya gelen eleştirilere cevap niteliğindedir. Bu yazıda *Beyânü'l-Hak* cemiyetinin çizgisi açıkça belli edilmiştir.

Huzur Dersleri (s.3)

"Huzûr-ı Hümâyûn Dersleri" başlığı ile gazetede yer alan yazı Mustafa Sabri tarafından yazılmıştır. Bu yazıda ramazan aylarında padişahın da katılımıyla yapılan huzur derslerinin tefsir öğretimi ile başladığı anlatılır. Sultan III. Mustafa zamanında başlanan bu derslerde Beyzâvî Tefsiri esas alınmıştır ve sonraki dönemlerde de devam etmiştir. Son zamanlarda bu tedrisata hız verilmiş olup önceden Kur'an'dan bir cüzün okunduğu bu derslerde beş cüz okunmaya başlanmıştır. Bu seneki huzur derslerinin ise Yunus Sûresi ile sonlanacağı söylenmiştir. Bu sûre ve Yunus Peygamber'in hayatı ile mucizeleri anlatılarak ayet ve hadislerle desteklenmiştir. Yunus Peygamber'in balığın karnında kalması hem aklî hem de dinî sebeplerle anlatılmış ve bu duruma somut örnekler verilmiştir. Yazar, verdiği örneklerin Allah'ın takdiri olduğunu ve Allah dilerse olduracağını söyleyip "bir gecede istibdat biter de ertesi gün böyle bir hürriyete çıkacağımızı hiçbirimiz hayal edemezdi ama Allah'ın takdiri olursa oluyormuş" diyerek kendi görüşlerini de ortaya koymuştur.

Va'z (s.6)

Dersiâm mülâzımlarından Küçük Hamdi tarafından kaleme alınan bu yazıda Sebe' Sûresi'nde yer alan bir ayetin tefsir ve izahı yapılmıştır. Yazar yazının başında vaazın tarifini ve lüzumunu yapmış devamından sonuna kadar daha çok dua ve münacat sûretinde yazısını tamamlamıştır.

Geçen Ramazan Câmî-i Şerîfde (s.8)

Cemiyet-i ilmiye efradından Mehmed Arif tarafından serbest ölçü ile yazılmış ve iki arkadaşın camiye gitmek için randevulaşmalarını, yolda ve camide başından geçen olayları anlatan bu şiirde insanlara hikâyeleştirilmiş olay üzerinden dinî öğütler verilmiştir.

Müdâfaa-yı Hakikat (s.10)

Bu yazı, *Hukuk-ı Umumiye* dergisinde Selma Hanım adında bir muharririn yazdığı yazıya Mustafa Sabri'nin verdiği cevabı içerir. Yazıda Selma Hanım, toplumda kadınların giydiği çarşafı torba olarak nitelendirir ve ahkâm-ı şer'iyede tesettürün yeri olmadığını söyler. Mustafa Sabri, Selma Hanım adlı muharririn bu görüşlerine olan tepkisini ortaya koyar.

Zübde-i Siyasiyye (s.12)

Bkz. C.1, S.1

İran Müslümanları (s.14)

Bu yazıda İran'da cereyan eden meşrutiyet girişimleri ve Şâh'ın istibdat politikaları kısa bir şekilde ele alınmıştır.

Çin Müslümanları (s.14)

Şangay'da bulunan Doktor Jeruzalem tarafından aktarılan ve *Levant Herald Gazetesi'*nde çıkan haber ile ilgili kısa bir yazıdan oluşmaktadır. Yazıda Şangay'daki Müslümanların meşrutiyetin ilanından duydukları memnuniyet belirtilmiştir.

Fas Müslümanları (s.14)

Yazıda Fas'ta hüküm süren Emir Mevlâ Abdülaziz iktidarının kötü yönetimi ele alınarak Fas Müslümanlarının durumu tahlil edilmiştir. Bu kötü yönetim halkı harekete geçirmiş ve bunun sonucunda Mevlâ Hafzî'ye yönetime geçmiştir. Yazıda bu yeni yönetimin Fas Müslümanlarına yeni bir ümit olması temenni edilmiştir.

İhtar-ı Mahsus (s.15)

İdarehaneye gönderilen evrak ve kitapların göndericileri tanıtacak şekilde imzalı olması istenmiştir.

Teşekkür (s.15)

Beyânü'l-Hak'ın yayınlanması vesilesiyle tebriklerini ileten *Sirât-ı Müstakîm* ve *Şûrâ-yı Ümmet* mecmualarına teşekkür yazısıdır.

Başlıksız (s.15)

Teşekkür yazısından hemen sonra başlıksız olarak verilen bu yazıda, ramazan ayında Fatih, Bayezid, Yenicami gibi camilerde vaaz verecek hocaların isimleri ve günlerine dair bilgilere yer verilir. Yazıya, Ödemişli Mustafa Efendi'nin belirtilen camilerde ara sıra olacağı notu eklenmiştir.

Başlıksız (s.19)

Yazıda Salihli Müftüsü Hâfız Mehmed Lütfi Efendi'nin *Tuhfe-i Lütfî* adıyla Arapça kaleme aldığı risaleden bir nüshasını Cemiyet-i İlmîye'ye gönderdiği ifade edilerek risaleyi anlayabileceklere okumaları tavsiye edilmiştir.

İtizar (s.19)

Yazıda gazetenin birinci cildinde yer alan "Beyânü'l-Hak'ın Mesleği" adlı makale, "Meşveret", "Aheng-i Milli" ve "Tahsil Âleminde" başlıklı yazı ve manzumelerde yapılan hatalara ve bu hataların düzeltilmiş hâllerine yer verilmiştir.

3.SAYI (19 Ekim 1908, H. 22 Ramazan 1326, R. 6 Teşrinievvel 1324)**Beşiktaş Meselesi ve Ahkâm-ı Şeriye (s.2)**

Cemiyet-i İlmîye tarafından yazılmış olan yazıda, ülkenin buhranlı zamanlarında insanların Beşiktaş mahallinde çirkin olaylarla uğraştığını ve bunlarla nasıl başa çıkılacağını anlatmaktadır. Din değiştirmiş ya da zina etmiş birinin ne şekilde ceza göreceği maddeler halinde açıkça yazılmıştır.

Ulûm-ı İslamiye (Âleme Bir Nazar) (s.4)

4 makaleden oluşan bu yazı dizisinde İslamî ilimlerin hepsini içeren bir bakış açısı geliştirmiştir. Özet olarak makalelerin toplamında şunları demiştir: Marifetullahı kavuşmak ve Allah'ın hikmetlerini anlayabilmek için her Müslümanın ilim öğrenmesi, ilim tahsilinde bulunması gerekir. Akıl sahiplerinin Allah'ın emir ve yasaklarına ceza ve mükâfatlarına iman edip bunlarla amel etmesi ve bunu her akıl sahibine öğretmesini ve beyân etmesini söylemiştir. Nefislerine yenik düşüp gaflete dalanları yer ve göklerdeki nizamı düşünmeye davet eder. Âlemi düşünmeyi ve muntazaman değişip gelişen bu âlem nizamını düşünmeye sevk edip bunu anlamak için de altıncı bir his gerektiğini ve bu kuvvetin de bizde mevcut olduğunu söyler. Yunan filozofları ile Müslüman mütekellimlerin bunu nasıl izah ettiklerini sebeplere dayandırarak açıklar. Âlemin ezeli başlangıcı ve madde ile kuvvetlerinden bahseder. İnsan fen bilgisini, yer bilgisini, tarihi, kimyayı ve hikmetlerini anlayabilir fakat bundan ilerisini altıncı bir kuvvetin akıl muhakemesinin tetkikine bırakılarak ilahi ilimlerin lüzumunu göstermekten ibaret görür. Bunun içindir ki fen bilgilerine aşına olanlar ecza devrinde fennî bırakarak ikiye ayrılmışlardır. Bir kısmının

aklına itimadı vardır, bir kısmının ise yoktur, dedikten sonra aklına itimat etmeyenlerin neye ulaşmaya çalıştığını söylemiş ve akla itimat edenlerin de kendi aralarında ikiye ayrıldığını ifade ederek görüşlerine yer vermiştir. Sonunda ise âlemin bir yaratıcıya muhtaç olduğunu ispat ve buna itikat etmiştir. İlahi hükümler İslam uleması arasında öteden beri felsefe tabiri, bu meslek nazariyesinde terim (istilâh) olduğu için, felsefenin temize çıkarılması zevk olarak tanınmıştır. Diğerleri ise evvela Allah'ın kâinat kitabını lüzumu kadar tetkikten sonra hitap ettiği kitaptan feyz almışlardır ki bunlar hakikati ortaya çıkaran İslam âlimleridir. Bu mesleği de kendilerine Kur'an öğretmiştir, demiştir. İnsanların marifetullahı kavuşabilmesi için neler yapması gerektiğini akıl, hikmet ve Kur'an bağlamında izah eden bir yazıdır.

Selam Tahiyatü'l-İslam'dır (s.7)

Bâyezid Camii Şerîfi dersiâmlarından Hacı Necîb tarafından kaleme alınan bu yazıda müminler arasında selamlaşmanın İslam dininin sigortası olduğu anlatılmaya çalışılmıştır. Kimlere selam verilip kimlere verilmeyeceği, selamın nasıl verilip nasıl alınması gerektiği gibi selamın adabı da ele alınmıştır.

Din-i İslamda Hedef-i Münakaşa Olan Mesâil (s.8)

Mustafa Sabri Efendi'nin sosyal ve ekonomik içerikli dinî makalelerinin bir araya getirilmesinden ibaret olan bu yazı dizisi Osman Nuri Gürsoy tarafından *İslâmda Münakaşaya Hedef Olan Meseleler* adıyla neşredilmiştir. 3, 5, 6 ve 8. sayılarda eserin 'Mukaddime' kısmına yer verilmiştir. 11. sayıda 'Taaddüd-i Zevcat' adlı yazıya; 19, 22, 23 ve 25. sayılarda 'Sûret' adlı esere; 26, 27 ve 28. sayılarda 'Talak' adlı yazıya; 48. sayıda 'Say ve Servet' adlı yazıya; 50 ve 51. Sayılarda; 'İrs, Zekât' adlı yazıya; 63. sayıda 'Mûsikî' adlı yazıya; 100 ve 102. sayılarda 'Sigorta ve Kumar' adlı yazıya; 110, 111, 112, 113, 133 ve 135. sayılarda 'Tesettür-i Nisvan' adlı yazıya yer verilmiştir. 133. sayıda yazar belirtilmemiştir.

Makale-yi Mahsûsa (s.11)

Hâfız Mehmed'in kaleme aldığı bu yazıda sabık hükümetin Osmanlı'ya ve bilhassa Müslümanlara zulmettiği yazılmıştır. Halka vergiler de dâhil olmak üzere kötü muamelede bulunduğu ve bu vergilerin hükümetin hakkı olan zekât adı altında toplanıp resmileştirildiği yazılmış ve bu yolla hükümet eleştirilmiştir. Avrupa hükümetlerinden ve uyguladıkları kanunlardan bahsedip İslam dininin zulmü yasakladığı için zalimlerin bu sıfatı derhal bırakması gerektiği uyarısı yapılmaktadır.

Ba'sü Ba'de'l-Mevt (s.13)

Hüseyin Hâzım imzalı yazıda öldükten sonra dirilme hadisesi kelâm ilminin genel kaideleri çerçevesinde o günün dini inkâr eden filozoflarına karşı ispat edilmeye çalışılmıştır. Yazıda ölümden sonra dirilme aktarılmadan önce konu ile ilgili genel kelâm kaideleri zikredilmiş ve mesele iki ispat üzerinden açıklanmıştır. Yazar diriliş hadisesinde, bu dünyadaki düzen ve mükemmeliyeti gösterip bu düzenin bir yaratıcısının zorunluluğunu ve bu yaratıcının insanları tekrardan diriltme kudretine sahip olduğunu kıyasî örneklerle göstermektedir. Yazar ikinci olarak

dünyadaki adalet sisteminin acizliğinden yola çıkarak gerçek bir adaletin lüzumu üzerinden ahiretin zorunluluğuna işaret ederek yazısını tamamlamıştır.

Devr-i İstibdâd'da Söylenmiş Bir Müsâmere-i Semâviye (s.16)

Necmi Râcî imzalı yazıda Feridüddin Attar'ın *Pend-nâme*'sinin "Der-münâcât-ı Kadî'l-hâcât" ve "Der-beyân-ı Te'dîb-i Nefs-i Emmâre" kısımlarının manzum tercümelere yer almaktadır. Yazının sonunda "Eyüp: 4 Kanun-ı Evvel 318" ilavesi bulunmaktadır. Yazının sonunda "mâbadı var" ibaresi yer almasına rağmen diğer sayılarda devamı bulunmamaktadır.

Cemaat (s.16)

Abdullah Atif tarafından kaleme alınan bir manzumudur. Manzumede cemaat ile yapılan ibadet, ezanın insan maneviyatına olan etkisi ve ilahi aşk konuları ele alınmıştır.

Arzu-yı Dil (s.18)

Cemiyet-i İlmîye efradından Mehmed Ârif bu şiiri beyitler halinde yazmıştır. Konu olarak içinde yaşadığı zamanın, ülkenin, yöneticilerin ve insanların nasıl olması gerektiğini, umduklarını, hayal ettiklerini işlemiştir.

Tercüme-i Pend-Nâme-i Şeyh Attâr (s.19)

Necmi Râcî imzalı yazıda Feridüddin Attar'ın *Pend-nâme*'sinin "Der-münâcât-ı Kadî'l-hâcât" ve "Der-beyân-ı Te'dîb-i Nefs-i Emmâre" kısımlarının manzum tercümelere yer almaktadır. Yazının sonunda "Eyüp: 4 Kanun-ı Evvel 318" ilavesi bulunmaktadır. Yazının sonunda "mâbadı var" ibaresi yer almasına rağmen diğer sayılarda devamı bulunmamaktadır.

Nüfus Meselesi (s.20)

Hasan Tahsin'in bu makalesinde bir memlekette bulunan nüfusun siyasî ve ekonomik olarak neleri ve nasıl etkilediği yazılmıştır. Yazarın toplam nüfusun içinde kadın-erkek dağılımı ile onlara düşen vazifelerin ülkeye artılarını eksilerini tartıştığı bu yazıda bilhassa kadınların Fransız kadınlarını örnek alıp ahlakî olarak çöküşe sürüklenebileceği davranışlardan duyduğu rahatsızlığı dile getirmiştir.

Hint Müslümanları (s.22)

Mısır'da çıkan *El-Müeyyed Gazetesi*'nde yer alan Hindistan'daki Müslümanların meşrutiyetin ilanı üzerine yaşamış oldukları sevinç haberi ile ilgili kısa bir yazıdır.

Fas Müslümanları (s.22)

Bkz. C.1, S.2

Zübde-i Siyâsiyye (s.23)

Bkz. C.1, S.1

Teşekkür (s.24)

Fatin tarafından yazılan bu kısım; *Beyânü'l-Hak* gazetesinin yazıları ve bu yazıyı okuyanlara övgü dolu sözleri, teşekkürleri ve gazetenin devamlılık arz etmesi için duaları içermektedir.

4.SAYI (26 Ekim 1908, H. 30 Ramazan 1326, R. 13 Teşrinievvel 1324)**İd-i Said-i Fitr (s.58)**

Mustafa Sabri bu yazıda Ramazan Bayramı ve bayram sabahı yapılması gerekenler (namazın kılınması, hangi şartlarda namaza gitmenin sevabının çokluğu, salavatlar gibi) ile ilgili bilgiler vermiştir. Ayrıca dinî bir vecibe olan sadaka-yı fitrın ne olduğu, kimlere verilebileceği, miktarı, eda zamanı gibi konular hakkında fikhî bilgilere yer verilen bir alt başlıkta bulunmaktadır.

Ba'sü Ba'de'l-Mevt (s.60)

Bkz. C.1, S.3

Makâle-i Mahsûsa (s.62)

Konya Ulemasından Hâdimi Mehmed Vehbî tarafından kaleme alınmıştır. İslam dinini konu edinen makalede İslamiyet'in müslim, gayr-ı müslim gibi bütün insanlara hitap ettiğini ve bütün insanlığın hukukunu gözettiğini yazmıştır. Çünkü bütün insanların Âdem ile Havva'nın çocukları olduğu ve Arap'ın Acem'e, Acem'in Arap'a, beyazın siyaha, siyahın beyaza üstünlüğünün olmadığı hadis-i şeriflere de atıfta bulunularak İslam dininin güzellikleri kendisinde topladığı vurgulanmıştır. Bununla birlikte medeniyete ve medeni olduğu düşünülen toplumlara özenen insanlar için, İslamiyet'in anlatılması ve doğru tanıtılması gerektiği hususunda uyarıda bulunulmuştur.

Veda-yı Ramazan (s.63)

Mehmed Arif tarafından yazılan bu yazıda Ramazan ayının tanımı ve övgüsü yapılmıştır. Bu ayın mübarekliği, yapılıp yapılmaması gereken ibadet ve eylemler söylenerek Allah'tan af dilenmiştir. Yazının sonunda 'Bayram' başlıklı kısa bir şiir bulunmaktadır.

Bir Seda-yı Hatîfî (s.65)

Vildan Faik tarafından kaleme alınmıştır. Deneme tarzında kaleme alınmış yazıda Meşrutiyet'in ilanından duyulan sevincin İstanbul sokaklarını dolduran hürriyet sesleri ve bu seslerin bir ümmet olma bilinciyle başarıya ulaşılacağı fikri ileri sürülmüştür.

Ceziretü'l-Arab'da Zuhûr-ı İslam (s.65)

A.Atif tarafından yazılan şiir İslam dininin Arap yarımadasındaki doğuşunu konu almaktadır. Şiir altı dördlükten ve bir kıtadan meydana gelmiştir. Şiir iki kısımdan oluşmuştur. Birinci kısımda Arap yarımadasının İslamiyet'in doğuşundan önceki görüntüsü; ikinci kısmında ise Kur'an-ı Kerim'in indirilişi ve Hz. Muhammed'in peygamber oluşu aktarılmıştır.

Aheng-i Milli (s.66)

Bkz. C.1, S.1

Münacat (s.67)

Hayreddin tarafından yazılan şiir beyitler halinde ve sade bir dille yazılmıştır. Şair Allah'a yakarır o an içinde bulunduğu ruh halini ve isteklerini yazmıştır.

Tercüme-i Arabiye (s.67)

"Makâmât-ı Harîrî" den Manzûm Bir Parçanın Tercümesidir" başlıklı ve Mustafa Sabri imzalı yazı, meşhur Arap şair Harîrî'nin toplumdaki çelişki ve çarpıklıklara dikkat çekmek maksadıyla hayalî kahraman Ebû Zeyd es-Serûcî'nin maceraları Hâris b. Hemmâm'ın dilinden akıcı bir üslûpla anlatıldığı Makâmât isimli eserin Türkçe şerhi niteliğindedir. *Makâmât*'ta Arap dilinin bütün incelikleri, anlatım gücü, edebî sanatları ve kelime oyunları secili bir üslûpla ortaya konulmuştur (Kılıç, 2003: 414-415). Mustafa Sabri Efendi de bundan dolayı tercüme edeceği kısmı, öncesinden geniş dil bilgisi kaideleriyle açıklamaktadır.

Tercüme-i Farisiye (s.69)

"Fezî-i Hindî'nin Ser-nâme-i Divânı Olan Tevhîd-i Bârî Manzûme-i Guresinden" başlıklı, Cemiyet-i İlmiye Efrâdından Mehmed Ârif imzalı yazıda Fezî'nin Divanı'nın Tevhîd-i Bârî kısmından 7 beyit Türkçe tercümesiyle aktarılmıştır.

İttihâd Edelim (s.70)

Hâce Fatma Mergûbe tarafından kaleme alınan yazıda, *Şûrâ-yı Ümmet Gazetesi*'nde yer alan ve Avusturya'dan Dersaadet gümrüklerine ithal edilen ticari malların istatistiklerine değinilerek yapılan yanlış ele alınmıştır. Gelen ticari mallar daha çok iğne, iplik, düğme, kumaş ve çarşaf gibi kadınların kullanımına yönelik ürünler olduğundan, yazar kadınlara seslenerek bu malları ithal etmek yerine yerli malı kullanımını teşvik için onları birlik olmaya çağırılmaktadır.

Fes (s.71)

Yazarı belirtilmeyen bu makalede; o dönemde iyi ilişkiler içerisinde bulunulmayan Avusturya'nın ürettiği feslerin boykot edilmesi ele alınıp yerli fes fabrikalarını teşvik etme konusu işlenmiştir.

Bosna Müslümanları (s.72)

İmzasız yazıda Bosna ve Hersek'in Avusturya hükümeti karşısında çektiği sıkıntılar dile getirilmiştir. Avusturya'nın izlediği asimilasyon politikaları ve Boşnakların bunlara karşı gösterdiği metanet aktarılmıştır. Yazının sonunda Meşrutiyet'in Bosna için yeni bir umut olacağı, fakat Avusturya'nın Bosna-Hersek'i topraklarına ilhak etmesinin buna mâni olduğu belirtilmiş, bizler için Bosna'nın çok büyük bir önem arz ettiği ve gelecek bir zamanda özgürlüğüne kavuşacağı ifade edilmiştir.

İran Müslümanları (s.73)

Yazarı zikredilmeyen yazıda *Frankfurt Gazetesi*'nden *Ajans Dö-Kostantinapol*'e gelen bir telgraftaki Rusya'nın sınırı geçerek Tebriz'e gireceği haberi üzerine duyulan üzüntü dile getirilmiştir.

Bulgarlar (s.74)

Yazarı belirtilmemiş olan yazıda Bulgarların kökenine yer verilmiştir. Yazıda Bulgarların Türk ırkına mensup olduğu aktararak; Bulgarların Orta Asya'dan hicret ederek önce Kıpçaklarla birlikte kaldıkları ardından bir kısmının Volga vadisinde kaldığı, bir kısmının ise Tuna nehrini aşarak Balkanlara yerleştiği ifade edilmiştir.

Zübde-i Siyâsiyye (s.78)

Bkz. C.1, S.1

Açık Muhabere (s.80)

Yazı Bediüddin Efendi'ye: "Risalemizin birinci nüshasındaki (Cemiyetimiz) unvanlı makaleye müracaat ediniz." şeklindedir.

5.SAYI (2 Kasım 1908, H.7 Şevval 1326, R. 20 Teşrinievvel 1324)**Meşrutiyet Meşveret (s.82)**

Beyazıd Muciz-i dersiamlarından Harputlu Abdullatif tarafından kaleme alınmıştır. Yazının başında "Ramazan-ı mübarekte Beyazıd Cami' şerifinde edilen va'z ve nasihatten bir parçadır" ibaresine yer verilmiştir. Yazıda meşveretin önemi uzun uzun anlatılarak Müslümanların birbirleriyle istişare etmeleri gerektiği üzerinde durulmuştur.

Ulûm-ı İslamiye (s.84)

Bkz. C.1, S.3

Kerem, semahat, seha, Cud (s.88)

Vildan Faik'e ait olan yazı dört bölümden oluşmaktadır. Hepsisi de aynı anlama gelen bu kelimelerin başlıklarında Allah'ın yüceliği, güzelliği, cömertliği anlatılmıştır.

Din-i İslamda Hedef-i Münakaşa Olan Mesâil (s.89)

Bkz. C.1, S.3

“Hazâin-i Mensiye-i Milliyemiz”den Umûmi Kitâbhanelere Dair Musâhabe (s.92)

Nureddin Münir tarafından kaleme alınan yazıda, unutulmuş milli hazinelerimizden olan umumi kütüphanelerdeki nadir kitaplar ele alınmıştır. Unutulan ve her biri göz nuru olan bu nadir kitapların, para karşılığında ecnebi memleketlere satıldığı, ülkemiz kütüphanelerinde bulunması gerekirken yabancı devletlerin kütüphanelerinde bulunduğunu söyleyen yazar; bu kitapları menfaat uğruna para karşılığında satanların ise vicdansız ve imansız olduklarını savunmuştur.

Zavallı Vatan (s.94)

Halil Edip tarafından yazılan şiir, on bir kiteden oluşmaktadır. Şiirdeki bütün kıtaların son iki mısrası nakarat şeklindedir. Şiirde vatanın içinde bulunmuş olduğu kötü durum vurgulanırken tekrar eden kıtalarda “Bi-çare vatan işte bugün bir nefes aldı/ İhyası beş on sevgili evladına kaldı.” denilerek her şeye rağmen bir umudun olduğuna işaret edilmiştir.

Anadolu Seyahati (s.96)

Fatih dersiâmlarından Abdullah Atıf tarafından kaleme alınmış bir manzumedir. Manzume beş dörtlükten ve iki bendten oluşmuştur. Manzumede bir şemendiferle gezilen Anadolu’da halkın yoksulluğu göz önüne serilerek bu yoksulluğun dinî yönden de olduğu vurgulanmıştır.

Kürsî-i Tadrîs (s.96)

Cemiyet-i İlmîyye efrâdından Mehmed Ârif imzalı yazı “mefâ’ilün/fe’ilâtün/mefâ’ilün/fe’ilün” vezniyle mesnevi formunda yazılmış 36 beyitlik bir manzumedir. Şair manzumede çocukluk yıllarındaki bir anısından hareketle istibdat dönemini ironik bir şekilde eleştirmiştir.

Makâle-i Mahsûsa (s.98)

Meclis-i Tedkîkât-ı Şer’iye Baş Kâtibi Said tarafından kaleme alınan yazıda, Fatma Mergûbe tarafından 4. sayıda neşredilen *İttihâd Edelim* adlı makale için Fatma Hanım’a teşekkür edilmektedir. Öte yandan Fatma Hanım’ın yerli malı kullanımı için kadınlara çağrıda bulunmasına karşılık, Said de erkeklere aynı hassasiyeti göstermesi için çağrıda bulunmaktadır. Ayrıca kadınların çalışma hayatında bulunması gerekliliğine de Japonya üzerinden verdiği örnekle dikkati çekmeye çalışmıştır.

Ticaret Şirketleri Menafi İktisadiyesi (s.100)

Aynızade Hüseyin Tahsin tarafından kaleme alınmış yazıdır. Yazıda bir ülkenin servet ve aşama kaydetmesi için ticarete teşvik ve rağbetin olması gerektiği ifade edilerek ticaret, teşvik ve rağbetin önemi belirtilmiştir. Sermaye için şirketlerin önemi ile birlikte, şirketlerin ticaret ve teşvikte mühim müesseseler olduklarının altı çizilmiştir.

Zübde-i Siyâsiyye (s.101)

Bkz. C.1, S.1

Te'essüf-i Azim (s.103)

Fatin tarafından yazılan bu yazıda Şerif Abdullah Paşa Hazretleri'nin vefatı üzerine duyulan büyük üzüntü dile getirilmiştir.

Tashih (s.104)

Gazetenin geçen haftaki nüshasında yer alan 'İd-i Said-i Fıtr' başlıklı makalede "İki yüz dirhem gümüş kıymetinden fazla malı bulunmamak" cümlesindeki "bulunmamak" sözcüğü yanlış yazıldığı söylenerek doğrusu "bulunmak" şeklinde düzeltilmiştir.

6.SAYI (9 Kasım 1908, H.14 Şevval 1326, R. 27 Teşrinievvel 1324)**Din-i İslamda Hedef-i Münakaşa Olan Mesâil (s.106)**

Bkz. C.1, S.3

Siyaset-i Medine (s.110)

Küçük Hamdi tarafından yazılan bu yazıda şehir halkı arasındaki bağın ve bu bağın korunmasındaki hikmetin ne olduğunu anlatılmıştır. Yazarın Medine'den maksadı ise; görüşü farklı insanlar arasında ortaya çıkan işler ve çeşitli münasebetler sebebiyle birbirlerine yaklaşan insanların oluşturdukları sosyal ortamdır. Yani şehir (Medine) diye tabir edilen topluluğun, mevcut ilişkileri sebebiyle bir kişinin bile birçok parça ile sosyal çevreden mürekkep sayılması demektir.

Teessüf (s.112)

Bâyezid dersiâmlarından Seyyid tarafından kaleme alınmıştır. Makalede ramazan-ı şerif ayının bitmesinden hemen sonra cami ve mescitlerin boş kalması, beş vakit namazın terk edilmesi, cemaatle namaz kılınmasının sanki sadece ramazan ayında farz olduğu kanısının toplumda yer edinmesinden şikâyet edilmektedir.

Katarat-ı Hakikat (s.114)

Hakikatin Damlaları anlamına gelen bu yazı Ahmet Mikdad tarafından yazılmıştır. Makalede genel olarak İslamiyet'in, insan ve onun yaratmış olduğu medeniyet için öneminden bahseder. Yazıda bu gerçekliğin ifadesi "Din, âlem-i beşerin ruhu, cihan-ı medeniyetin ziyasıdır." şeklinde verilmiştir.

Ba'sü Ba'de'l-Mevt (s.115)

Bkz. C.1, S.3

İmâm-ı Azâm (s.118)

Cemiyet-i İlmiye efradından Mehmed Ârif imzalı yazıda, İmâm-ı Azâm Ebû Hanife için mesnevi nazım şekliyle yazılmış olan bir methiyedir. Şiirde İmâm-ı Azâm'ın şahsı ve hayatı manzum olarak ele alınmıştır.

Leyal-i İstibdad (s.119)

Abdullah Atıf tarafından beyitler halinde yazılmış olan şiir, istibdatın karanlığından meşrutiyetin öneminden bahsetmektedir.

Bülbül-Şehzade (s.120)

Halil Edib'in kısa bir mesnevi tarzında yazmış olduğu şiirdir. Şair hikemi üslûp kullanarak bülbül ile şehzadenin karşılaşmaları ve birbirlerinin halleri üzerine çıkarımlarda bulunmalarını anlatmıştır.

Merhum ve Mağfurunleh Şerif Abdullah Paşa Hazretleri (s.121)

Yazıda Mekke valisi olarak atandıktan kısa bir süre sonra vefat eden Şerif Abdullah Paşa ve Mekke Emiri Şerif Hüseyin Paşaların görev yaptıkları yerlerde gösterdikleri erdemli tavır ve başarılarına yer verilmiştir. Yazı Asakir-i Nizamiye-i Şahane Kaymakamlarından Osman Lütfi Bey tarafından kaleme alınmıştır. Önce Abdullah Paşa'nın ardından Şerif Hüseyin Paşa'nın anlatıldığı yazıda her ikisinden de övgüyle bahsedilmiştir. Şerif Abdullah Paşa'nın Yemen'de ve Hicaz'da gösterdiği askeri başarıların yanında ahlaklı ve erdemli tavır ve konuşmalarıyla gerek ahali nazarında gerek şürefa nazarında saygı duyulan biri olduğu aktarılır. Şerif Hüseyin Paşa'nın da saygı duyulan bir kişiliği olduğunun anlatıldığı yazıda Hüseyin Paşa'nın uzun süre maaş almadığı; ancak bu durumu hiç dillendirmediği söylenerek onun erdemli bir duruş sergilediği vurgulanır. Şerif Abdullah Paşa'nın da Şerif Hüseyin Paşa'nın da uğradıkları haksızlıklara da yazıda yer verilmiştir.

Beyânü'l-Hak (s.123)

Abdullah Paşa'nın vefatı için Allah'tan mağfiret istenen kısa bir yazıdır.

Bir Nida-yı İhtiram (s.124)

Mehmet Sıdkı tarafından deneme türünde kaleme alınmıştır. Eskimiş bir haykırış anlamına gelmektedir. Deneme, İstibdadı konu almaktadır. Yazı *Beyânü'l-Hak*'ın yayın çizgisine uygun bir şekilde verilmiştir. Mehmet Sıdkı yazısında istibdadı yeren bir anlayış sergilemektedir ki özellikle bunu din ve ilim üzerinden yapmaktadır. Yazıda istibdadı cehaletle örtüştüren bir anlayışın olduğu görülmektedir. Yazıda ayrıca istibdat döneminde hürriyete duyulan özlem de dile getirilmektedir. "Biz sükûta hükmü istibdat ile mahkûm iken/Ağladık sevdayı hürriyete hep mecnun gibi."

Emtia-yı Dahiliye Şirketi (s.125)

Yazarı belirtilmemiş olan yazı 6 ve 7. sayılarda bulunmaktadır. 6. sayıda bir şirket hissedarlığı durumu on iki maddede ortaya konulmuştur. 7. sayıda ise on üçüncü maddeden devam edilerek yirmi maddeye kadar şirket hissedarlığı durum ve yetki değişikliği, anlaşma ve ticari usuller ahkâm-ı şeriye de göz önüne alınarak sıralanmıştır.

Zübde-i Siyâsiyye (s.126)

Bkz. C.1, S.1

Başlıksız (s.128)

Yazıda Muallimhane-i Nevvabın on beşinci Salı günü açılacağına haber alındığı ve daha önce ilave edilen hukuk derslerine idare-i hukuk dersi ve müstakil bir ders daha ilave edileceği bildirilmiştir.

7. SAYI (16 Kasım 1908, H. 21 Şevval 1326, R. 3 Teşrinievvel 1324)**Ulûm-ı İslamiye (s.130)**

Bkz. C.1, S.3

Siyaset-i Şeriye (s.134)

İbn-i Hazım Ferid tarafından makale türünde yazılan Siyaset-i Şeriye 28 yazıdan oluşmaktadır. Serinin ilk yazısı *Beyânü'l-Hak'*ın birinci cildinin 7. sayısıyla başlamakta ve serinin son yazısıysa ikinci cildin 56. sayısıyla son bulmaktadır. Siyaset-i Şeriye'nin yazarı İbn-i Hazım Ferid hakkında da kapsamlı bir bilgi kaynaklarda bulunmamaktadır. Siyaset-i Şeriye adlı makale dizisinde genel itibarıyla "Siyaset, din, İslam hukuku, adalet kavramı, medeniyet" gibi konuların işlendiği ayrıca, sosyal hayatla ilgili olan namus, ırz, ergenlik gibi farklı konuların da yer aldığı anlaşılmaktadır. Makalelerde temel konuların ağırlıklı olduğu görülmekle birlikte toplum içinde yaşanan günlük olaylarında makalelerde yer aldığı rahatlıkla görülebilmektedir.

Tedrisat ve Medaris (s.136)

Mehmet Fatin tarafından kaleme alınmıştır. Medreselerin durumu ortaya konulmuştur. İlk medresenin H.400 tarihinde Nişabur'da kurulduğu ve asırlar boyunca felsefe ve fünün bilimi üzerine de tahsil verildiği ifade edilerek Sultan Nureddin ve Selahattin Eyyübi gibi zatlarla İslam memleketlerinin hemen her tarafına medreseler kurulduğu söylenmiştir. 8. sayı yazının devamı niteliğindedir. Medreselerin gerek din-i İslamiye gerek fünün ve felsefe alanında çok iyi tahsil verdikleri anlatılır. Medreselerin terakkiye büyük katkı sağladığı ifade edilmiştir. Bugün ise Garba terakki ede ede giderek cahil ve na-din bir hal alındığının altı çizilmiştir. 16. sayıda "Tedrisat ve Medaristen İmtihanlar" başlığı altında verilmiştir. Yazıda tahsil ile imtihan arasındaki münasebet ele alınmıştır. Tahsilin en çok ehemmiyet verildiği zamanın devre-i ibtida olduğu; bu nedenle imtihanların da tahsilin bu devresinde ancak istenilen faydayı sağlayacağına altı çizilmiştir. Yazının sonunda kur'a imtihanları mazeretleri beş maddede ortaya konulmuştur.

Lem'a-ı Diyânet (s.137)

Erzincan Müderrislerinden ve Rüşdiye-i Askeriye Muallimlerinden Ahmed Mikdâd tarafından kaleme alınmıştır. Makalede ulema ve vaizlerin öncelikli mesleği olan dinî tebliği terk ederek bunun yerine garip hikâyelerden oluşan yazılar kaleme alması ve dinî sohbetlerini bu yolda yapması eleştirilmiştir.

İslamiyet'te Taleb-i Maişet (s.138)

Hüseyin Hazım imzalı yazıda insanların her türlü ihtiyacını tahsile müftekir olduğu, insanın ihtiyaçlarının zaruriyetini ancak idrak ve terbiye ile anlayacağı fikriyle İslamiyet, Kur'an-ı Kerim, ahiret inancına yer verilmiştir.

Nuzûl-i Kur'an (s.140)

Fatih dersiâmlarından Konyalı Abdullah Âtîf imzalı yazı farklı nazım şekilleriyle Kur'an-ı Kerim'in indirilişi manzum olarak anlatılmıştır.

Na't-ı Şerif ve Tahmis (s.141)

Tahirü'l-Mevlevî'nin Suud'un yazdığı Naat şiirine yaptığı tahmistir. Hz. Peygamber'in övüldüğü bu şiirin kafiyesi "ya Resulullah"tır. Bu şiirin altında Hâfız Vahdetî'nin münacat olarak yazdığı üç kita ile bir rubai nazım şekliyle yazılmış şiirleri bulunmaktadır.

Talebe-yi ulûmdan ve darulmuallimin-i edebiyat şubesi müdavimlerinden Mehmed Şemseddin'in 19 beyitten oluşan ve devamının olduğu söylenen bir nat-ı şerifi de bu sayıda bulunmaktadır.

İmam Şâfi (s.144)

Cemiyet-i İlmîye efradından Mehmed Arif tarafından yazılan bu şiir 3 dörtlük, 28 adet beyitten oluşmaktadır. Bu şiirde İmam-ı Şafi'nin üstün tarafları, ilmî ve dinî kişiliği övülmektedir.

Tahmis (s.145)

Halil Edib tarafından Muallim Naci'nin "Kim Hayrette Değil" gazeline yazılmış bir tahmistir.

Fes ve Kalpak (s.146)

Mustafa Sabri imzalı yazıda *Sabah Gazetesi'*nde Edhem Nejâd'ın "Fes ve Kalpak" başlıklı makalesi ile ismi ve yazarı zikredilmeyen başka makale eleştirilmektedir. Mustafa Sabri fes dışında başka serpuşların önerilmesini gereksiz bulup Türklerin bir alamet-i nişanesi olan feslerin kullanılması gerektiğini vurgulamıştır. Avusturya üretimi fesler yerine yerli üretim feslerin kullanımı önerilmiştir.

Emtia-yı Dâhiliye Şirketi (s.149)

Bkz. C.1, S.6

Başlıksız (s.150)

Yazıda *İkdam Gazetesi*'ndeki Şeyhülislam Efendi'nin beyânına ithafen Kur'an-ı Kerim'de kâfir ifadesinin putperestler için kullanıldığı, Kur'an-ı Kerim'in ehl-i kitaba kâfir demeyeceği yönünde fikirler görüldüğü ifade edilmiştir. Yazının hemen altında Beyânü'l-Hak başlığıyla ise gayr-ı müslimler bizim dinimizi reddettikleri için Müslümanların da onları münkir olarak nitelendirmelerinin olağan olduğu söylenmiştir. İnsanların, bir başkasının hak ve hukukuna tecavüz etmemekle sorumlu olduğu ifade edilmiştir.

Aynen (s.150)

Adil imzalı yazıda Bulgar vatandaşların çocuklarını mektebe yazdırma hikâyesine yer verilmiştir. Yazının başında mekteplerin bir memleketin geleceğini tayinde ne kadar önemli olduğu üzerinde durulur. Yazar, Cemiyet-i İlmîye'ye mensup İbrahim Edhem Efendi'nin, çocuklarını mektebe yazdırmak isteyen bir Bulgar vatandaşın çocuklarındaki liyakati görmesi yazılır. Edhem Efendi bunun üzerine çocukların kitap ve risale ihtiyaçlarını karşılayarak çocukların başlarına fes takıp mektebe devamlarını sağlar. Yazının sonunda Edhem Efendi'nin gösterdiği bu insanîyetine duyulan minnet ifade edilmiştir.

Başlıksız (s.151)

Başlıksız olarak verilen ve dört beş tane kartpostalla birlikte gazete idaresine gönderilen bir varaka olduğu ifade edilen yazı Yüzbaşı Ali Vasfi imzasını taşımaktadır. Yazıda örtünme çağına gelmiş kızların resimlerinin birçok dükkân camekânında bulunması ve daha fazla para kazanmak adına bu resimlerin satılması eleştirilmiştir.

Beyânü'l-Hak (s.151)

Yazıda, Yüzbaşı Ali'nin yazısıyla gönderdiği kartpostalların gazete idaresinde görüldüğü ve kartpostallara basılan kadın resimlerinin ve giydikleri elbiselerin İslam adap ve şeriatına uygun olmadığı, öte yandan Sanayi-i Nefise'den kabul edilen çıplak kadın resimlerinin Fatih'e kadar geldiği bildirilerek konu ile ilgili Rüsûmât Emâneti ile Zabtiye Nezâreti göreve çağırılmaktadır.

Mustafa Sabri ve Hamdi Efendiler (s.151)

Beyânü'l-Hak'ın sermuharriri (başyazarı) Fatih dersiâmlarından Tokatlı Mustafa Sabri Efendi'nin Tokat Sancağından ve yine gazetenin yazarlarından Bâyezid dersiâmlarından Elmalılı Muhammed Hamdi Efendi'nin de Antalya Sancağından mebûs (milletvekili) seçildiğini haber veren bir yazıdır.

Suallerimiz (s.152)

Bu kısımda kelam ilmi ile ilgili iki soru sorulmuştur. Gazetede bu soruların cevabı okurlardan istenmektedir. En güzel cevaba mükâfat verileceği söylenmektedir.

8. SAYI (23 Kasım 1908, H. 28 Şevval 1326, R. 10 Teşrinisani 1324)**Din-i İslamda Hedef-i Münakaşa Olan Mesâil (s.154)**

Bkz. C.1, S.3

Fazilet (s.158)

Hüseyin Hazım tarafından makale türünde kaleme alınmıştır. Yazı, faziletin erdem ve öneminden bahsetmektedir. Yazar, fazilet kavramını Hz. Peygamber ile bağdaştırarak okura sunmuştur.

Terakki (s.160)

Halil Edip imzalı yazı 8, 9, 10, 14 ve 15. sayılarda devam etmektedir. Yazının 8. sayısında terakkinin sadece Avrupa'yı taklit etmek ve Avrupa'ya benzemek olduğu fikrine karşı çıkılarak terakkiyatımızı ilelebet devam ettirmek için İslamiyet ve Osmanlılık fikrinden ayrılmamız gerektiği vurgulanmıştır. Yazının devamı niteliğinde olan 9. sayıda terakki için okumamız gerektiği ve günümüzde bir kitaba ulaşmanın eski zamanlara nispetle çok daha kolay olduğu fikriyle ilerlemenin ancak cehaletten kurtularak olabileceği fikri üzerinde yoğunlaşmıştır. 10. sayıda ise terakkimiz için Arapça'nın öğrenilmesinin önemine yer verilmiştir. 14. sayıda yazar memlekette herkesin ilim, ticaret ve sanatta Avrupa'ya olan hayranlığına işaret ederek Avrupa'nın her konuda üstün olduğuna olan inancı eleştirir. Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi okunduğunda memleketin ilim, ticaret ve sanatta ne kadar ileri olduğu ve bu topraklarda ne büyük şahsiyetler yetiştiğinin görülebileceğini ifade ederek terakki için geçmişe bakılması gerektiğini ve bunda da en büyük görevin mekteplere düştüğünü söyler. 15. sayıda da Avrupa taklitçiliğini eleştiren yazar, burada kıyafet taklitçiliğine değinir. Memlekette birçok insanın Avrupalılar gibi giyinmeye başladığını söyleyerek bunları eleştiren yazar, kıyafetin insanlara hiçbir fazilet kazandırmadığı fikriyle Ziya Paşa ve Koca Ragıb'ın beyitlerinden örnekler vererek Avrupalılar gibi giyinmeye karşı çıkar.

Siyaset-i Şeriyye (s.162)

Bkz. C.1, S.6

Urvetü'l-Vüskâ (s.165)

Mehmed Ali tarafından yazılan ve gazete içerisinde seri halde yazılan yazılardan biri olan Urvetü'l-vüska 8, 9, 12, 14, 16 ve 20. sayılarda basılmıştır. İçerikte ise genel olarak Allah'ın yarattığı şeylerden yola çıkarak O'nun büyüklüğü, tekliği ispat edilmeye çalışılmıştır. Yazar bu konuda dinen yanlış olduğunu söylediği muhtelif görüş ve düşünceleri çürütmek iddiası ile reddiyeler yapmıştır.

Tedrisat ve Medaris (s.166)

Bkz. C.1, S.7

Müdâhene (s.169)

Bâyezid dersiâmlarından Dârendevî Said tarafından kaleme alınmıştır. Makalede, kötü vasıflardan biri belki de en çirkini olan yüze karşı övme, dalkavukluk, yağcılık ve ikiyüzlülük anlamına gelen müdaheneden bahsedilmektedir. İnsanın ahireti ve dinî inancı gereği sırf dünyevi menfaatten dolayı bu vasfa bürünmesinin kabul edilemez olduğu dile getirilmiştir.

Na't-ı Şerif ve Kıtalar (s.171)

Hâfız Vahdetî Suud'un bir önceki sayıda yazdığı na'tın devamı 8 beyit ve aynı içerik ile burada yazılmıştır. Bu yazının arkasından şairin iki rubai ile bir kıtası verilmiştir. Bunlar da arz-ı hal niteliği taşıyan şiirlerdir.

Çırçır Cıvarı (s.171)

Fatih dersiâmlarından Konyalı A. Atif tarafından kaleme alınmış bir şiirdir. "mefâ'ilün/fe'ilâtün/mefâ'ilün/fe'ilün" vezniyle ve sarmal kafiyeli dörder dizeli 5 bentten oluşan bir manzume ile ve "mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün" vezniyle mesnevi nazım şekli formunda 10 beyitlik bir manzumeden oluşmaktadır. Yazıda yer alan iki manzume birbirinin devamı niteliğindedir. Birinci manzumede şairin Çırçır cıvarında kış vakti edindiği izlenimler, ikinci manzumede ise burada müşahede ettiği bir ailenin acıklı durumu aktarılmaktadır.

Nigûhiş-i Şâh-ı Acem (s.172)

Süleymaniye Müciz Dersiâmlarından Hüsnü imzalı Farsça başlıklı "Acem Şâh'ını Çekiştirme" anlamına gelen bu yazı İran Şâh'ına yazılan hicviye türünde bir manzumedir. Şiirde özellikle Şâh'ın istibdad yönetimi eleştirilmektedir.

Fes ve Kalpak (s.173)

Mustafa Sabri Efendi'nin bir önceki sayıda yer alan yazısından sonra *Tercümân-ı Hakikat Gazetesi'*nde Ahmed Midhat Efendi tarafından yazılan "Kalpaklılar" başlıklı yazıya cevap mahiyetindedir.

Kur'a İmtihanları (s.173)

O dönemin kur'a imtihanları hakkında bilgi verilmektedir.

Şark Buhrânı Ve Esbâb-ı Hakikiyesi (s.174)

Tercüme olan bu yazı dizisi 4 yazıdan oluşmaktadır. "*Times Gazetesi muhbir-i mahsûsunun üç kıta' mektûbundan mütercemdir.*" notuyla neşredilen ve aynı adı taşıyan yazı dizisinin ilk üçü imzasızdır. Üçüncü mektup olan ve Avrupa Buhrânı ve Esbâb-ı Hakikiyesi adını taşıyan dördüncü yazı ise Mehmed İzzet imzasını taşımaktadır. Bu yazı dizisi, emperyalist politikalar izleyen büyük devletlerin (düvel-i muazzama) 19. yüzyıldaki Osmanlı'nın zayıflaması neticesinde topraklarının paylaşılarak Türkleri ilk etapta Balkanlardan, son olarak da Anadolu'dan atma gayesi taşıyan Şark Meselesinin, *İngiliz Times Gazetesi* muhbirinin gözünden anlatıldığı bir mektuptur.

9. SAYI (30 Kasım 1908, H. 6 Zilkade 1326, R. Teşrinisani 1324)**Ulûm-ı İslamiye (s.178)**

Bkz. C.1, S.3

Terakki (s.182)

Bkz. C.1, S.8

İnsanların Bir Kanuna İhtiyaçları (s.186)

İskilipli Mehmet Atif tarafından kaleme alınan yazıda insanın hayatını devam ettirebilmesi için başka insanlara olan ihtiyacı dile getirmiştir. İnsanın doğası gereği medeni bir varlık olduğu, medeniyetin de bir kanuna ihtiyacı olduğu belirtilerek; insanlık tarihi boyunca insanlar, ilahi dinler dışında insanlığa gerçek adaleti getiren bir kanun teşekkül ettiremedikleri ifade edilmiştir. Şu an toplumun muhtaç olduğu kanun *Kur'an-ı Kerim*'in emrettiği kanunlardır. Yazıda toplum olarak bu kanunlara sınıksız sarılmalı ve medeniyetimizi daha ileri taşımamız gerektiği fikri öne çıkmaktadır.

Urvetü'l-Vüska (s.188)

Bkz. C.1, S.8

Bir Mektub (s.189)

Mustafa Âsım'ın *Beyânü'l-Hak* gazetesinin eline ulaştıktan sonraki yorumlarını içeren bir yazıdır. Millet'in içinde bulunduğu durum dolayısıyla uğraşların değiştiği bir zamanda Allah'ı, ayetleri, peygamberi ve hadisleri anlatıp hatırlattığı için gazete ekibine müteşekkir olduğunu övgü dolu sözlerle yazmıştır.

Medrese (s.191)

Konyalı Abdullah Âtif imzalı yazı biri müstezat diğeri de bentlerden oluşan iki ayrı şiirden oluşmaktadır. Her iki şiirde de medresenin önemine atıfta bulunmaktadır.

İslam Kadınları ve Moda (s.192)

Hace Fatma Mergube imzalı yazıda İslam kadınlarının gerekirse vatan için hayatlarını bile feda edebilecekleri ifade edilir. İslam kadınlarının Avrupa dokumaları gibi üstün dokumalar bulmasalar bile kendi ellerinde olanları kullanmaları gerektiği ve bu hususta tanıştıkları İslam kadınlarıyla Avrupa dokumalarını kullanmayacaklarına dair kat'i söz verdiklerini içeren yazıda bütün İslam kadınlarının da kendisiyle aynı fikirde olacağına dair şüphe olmadığı aktarılır.

Şark Buhrânı ve Esbâb-ı Hakikiyesi (s.194)

Bkz. C.1, S.8

Zübde-i Siyâsiyye (s.195)

Bkz. C.1, S.1

Talebe-i Ulûmun Kur'a İmtihânları (s.198)

İstibdattan sonra on altı yıldır yapılmamış olan kura imtihanlarının yeniden yapılacak olması üzerine yazılmış bir yazıdır. Yazıda medreselerde yıl yıl hangi derslerin okutulması gerektiği üzerine de bir öneri cetveli verilmiştir.

Sualler, Cevaplar (s.200)

Hac sûresinin beşinci ayeti ile ilgili bir soru sorulmuştur.

Rica (s.200)

Bu kısımda, gazetede imzasız yazılara cevap verilmediği bu nedenle kendilerine gönderilen yazılarda yazarların mutlaka imzalarını beyân etmeleri rica edilmektedir.

10. SAYI (7 Aralık 1908, H.13 Zilkade 1326, R. 24 Teşrinisani 1324)**İbtâl ve Tezyîf (s.201)**

Yazarı belli olmayan yazıda, Memâlik-i Osmâniye'de Emvâl-ı Gayrı Menkule ve Evkâf Hakkında ismiyle yazılmış bir açık mektup hakkında yapılan eleştiriler yer almaktadır. Vakıflara ve Beytül-mâl'a ait olan malların ister istibdat döneminden isterse başka zamandan kalma olsun hiçbir şekilde bir başkasına devredilemeyeceği; ayetler, hulefa-i hamisin (beş halifenin) ve sahabenin hayatından örnekler verilerek anlatılmaktadır.

Hutbe (s.204)

Yusuf Suâd tarafından kaleme alınmıştır. Yazıda Hz. Peygamber'in hicretini, Medine halkının onlara sahip çıkmasını ve Kubâ ile Medine arasındaki Rânûnâ Vadisi'nde bulunan Mescid-i Cuma'da kılınan hicretin ilk cuma namazı anlatılmaktadır.

Terakki (s.207)

Bkz. C.1, S.8

Siyaset-i Şeriyye (s.209)

Bkz. C.1, S.8

Medeniyet, Müessis-i Medeniyet Olan İslam- Ulema Meslek İlmî (s.212)

Yazı 11 ve 12 sayılarda da devam etmiştir. 10. ve 12. sayıda yazarı Ebü'l-Fazl Seyyid Mehmet Nesib iken; 11. sayıda yazarı belirtilmemiştir. 10. sayıdaki yazıda medeniyetin insanları bataklıktan çıkaracağı fikri ortaya konulur. 11.

sayıda mesleki beceride ilmin önemi ele alınırken; 12. sayıda Kur'an ilminin icra edilebilmesi için Arapça ve Farsça belagat kaidelerinin iyi seviyede bilinmesi gerektiği ifade edilmektedir.

Takriz ve Tarih (s.214)

Gazeteyi övmek ve tarih düşürmek için Sahih-i Buharî Hâfızı Mevlevî Hâfız Osman el-musalli Efendi tarafından ihda edilmiş bir manzumeyi içerir.

Sâdî'den İstifâza (s.214)

Makriköy: 21 Ağustos 1322 tarihli ve Halîl Edîb imzalı yazıda hak ve hakikatin nasıl olması gerektiği sorgulanmıştır. Şair burada mütehayyirdir. Şiirin sonunda Sâdî-i Şirâzî'nin Gülistan adlı eserinde geçen üç beyitte sorularına cevap bulmaktadır. Şiir 40 beyitten oluşan mesnevi nazım şekliyle yazılmıştır.

Enderez Be-Şâh-ı İrân (s.215)

Süleymaniye Müciz Dersiâmlarından Hüsnü imzalı Farsça başlıklı "İrân Şâhı'na Nasihat" anlamına gelen bu yazıda İrân Şâhı'na sitem edilip adalet çağrısında bulunmaktadır. Şiirin ilk üç Farsça beytinin tercümesi verilmiştir. 16 beyitten oluşan şiir nasihat-name türündedir.

Öksüz Ömer (s.216)

Abdullah Atif tarafından yazılan şiir babasını Yunan harbinde kaybettikten sonra annesini de kaybeden Ömer'in öksüzlüğünü ve öksüz kalışını anlatır.

Ulemâ-yı İslamiye'den Bir Zatın Hamiyet-i İslamiyesi (s.217)

Bu yazıda gazetenin 7.sayısında Zaimzade Adil Bey imzalı Gümölcineli İbrahim Efendi'ye yazılmış olan bir mektupta teşekkür kısmının eksik olduğu ve eksik kalan kısmı bu sayıda tamamlandığı söylenir. Bu yazıda Bulgar vatandaşları üzerinde ahkâm-ı İslamiye'nin müsamaha ve müsaadelerinin olumlu tesirleri hakkında bilgi verilmiştir.

Askeri Kulübü (s.218)

Yüzbaşı Mehmed Hamdî imzalı yazıda yazar Mekteb-i Harbiye ve Mühendishane-i Osmaniye'de teşekkül eden asker kulüplerini olumlu karşılamaktadır. Yazının devamında askeriye ve askerin devlet ve millet için önemi belirtildikten sonra askeriye'nin nasıl bir tarz ve tatbikat izlemesi gerektiği ifade edilmiştir.

Başlıksız (s.219)

Yazıda 7. nüshada sorulan sorulara 9. nüshada verilen cevapların devamına yer verilmiştir.

İran Müslümanları (s.221)

Yazarı belirtilmeyen yazıda İran'ın siyasi durumu ele alınmıştır. Yazıda İran şahının halkına zulüm ettiği ifade edilerek İran'da fikir istibdadı olduğu ve İran'da meşrutiyetin ilan edildiği söylenir. Şahın, hürriyetin ilanından sonra Rusya'ya firar edeceğinin söylendiği ve Türkiye'de ikamet edebileceği söylenerek yazının sonunda şahın hür bir ülkeye ne yüzle gelebileceğine şaşıldığı vurgulanır.

Zübde-i Siyâsiyye (s.221)

Bkz. C.1, S.1

Açık Muhabere (s.224)

Mekteb-i Hukuk üçüncü sınıf talebelerinden Eğridere'li Mustafa Efendi'ye yazılan yazıda kendisinin doğru beyânında abartmaması istenerek beyânının doğru olduğu ifade edilmiş ve yalnız Mûcib Efendi'ye olan tebrik mektubunun Mûcib Efendi'ye gönderildiği bildirilmiştir.

İtizar (s.224)

Yazıda dokuzuncu nüshada münderic (Medrese) başlıklı manzumede bazı hatalar yapılmış ve bu hatalar düzeltilmiştir.

11. SAYI (14 Aralık 1908, H.20 Zilkade 1326, R. 1 Kanunievvel 1324)**Taaddüd-i Zevcan (s.226)**

“Din-i İslam'da Hedef-i Münakaşa olan Mesâil” den başlıklı yazının bir bölümüdür. (Bkz. C.1, S.3)

Siyaset-i Şeriye (s.231)

Bkz. C.1, S.7

Medeniyet, Müessis-i Medeniyet Olan İslam Ulema Meslek İlmi (s.234)

Bkz. C.1, S.10

Hitâb (s.237)

“Şairü'n-nebi Hazret-i Hasan'a” başlığı ile Fatih dersiâmlarından Konyalı Atif tarafından yazılmıştır. Hazret-i Hasan'a medhiye niteliğinde bir manzumedir.

Ey Şâh-ı Felek-Câh (s.238)

Halil Edib imzalı yazıda Hâfız-ı Şirâzî'nin Farsça iki beytiyle başlamış ve İran Şâhı'nın yaptığı zulümleri bırakıp adaletle hükmetmesi istenmiştir.

Kıta (s.240)

Hüseyin Hazım imzalı bir kıtadır. Kıtanın başında “Mekteb-i Talebe-i Şahane Emraz-ı Ayniye Muallimi Esad Paşa Hazretlerine” ibaresi bulunur. Kıtada yazar Esad Paşa’yı överek ona şükranlarını iletir.

Hindistan İğtişaları (s.240)

Abdulahad Davud imzalı yazıda gazetelerde yer alan Hindistan’da İngiltere’ye karşı ayaklanmalar ele alınmaktadır. Yazar makalesinde, ayaklanmaların nerelerde, kimler tarafından yapıldığını sebepleriyle açıklamaktadır.

Şark Buhrânı Ve Esbâb-ı Hakikiyesi (s.242)

Bkz. C.1, S.8

Zübde-i Siyâsiye (s.246)

Bkz. C.1, S.1

Bu Haftaki Suallerimiz (s.248)

Bu kısımda bir beyit verilmiş olup bu beyit üzerinden verilen soruya doğru cevabı verene *Beyânü'l-Hak*’ın bir senelik aboneliğinin hediye edileceği yazılmıştır.

Kura İmtihanları (s.248)

O dönemin kura imtihanları hakkında bilgi verilmektedir.

Müteferrika (s.247)

Yazıda gazetenin dokuzuncu nüshada sorulan suallere birçok cevap geldiği ancak mümeyyiz heyeti tarafından Rizeli Hâfız Ferid Efendi’nin cevabının kabul edildiği ifade edilerek Hâfız Ferid Efendi’nin gazeteye yazdığı cevaba yer verilmiştir. Yazının sonunda *Beyânü'l-Hak* başlığıyla gazete idaresi, yazara teşekkür ederek gazete abonesini almasını söylemiştir.

Dersaadet Mebusları (s.248)

Beyânü'l-Hak gazetesi idaresinin Dersaadet Mebusluğuna seçilen Nasuh Efendizade Mustafa Asım Efendi Hazretlerine tebriklerini ileten yazıdır.

12. SAYI (21 Aralık 1908, H.27 Zilkade 1326, R. 8 Kanunievvel 1324)**İslah-ı Medâris (s.250)**

“Müntesibîn-i İlmiye’den Biri” imzasıyla kaleme alınmıştır. Medreselerin ıslah edilmesi üzerine yazılmış bir yazıdır. 11 maddelik bir öneri sunulmuştur.

Beyânü'l-Hak (s.251)

Gazete tarafından kaleme alınmış yazıda medreselerin ıslahıyla ilgili yazılara yer verileceği, buradaki amacın iktidarın ıslah ile ilgili fikir ve tenkitlerden de faydalanması olduğu söylenerek dikkatlerin İstanbul ve taşra medreselerine çevrilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Siyaset-i Şeriye (s.252)

Bkz. C.1, S.7

Urvetü'l-Vüska (s.253)

Bkz. C.1, S.3

İltizam-ı Adalet (s.256)

Bayezid Muciz dersiâmlarından Hadimî Hasan Sabri imzalı yazıda adalet meselesi üzerinde durulmuştur. Yazar ahkâm-ı şeriatin adaleti sağlamada esas alınması gerektiğini söyleyerek, terakki için ahkâm-ı şeriat dışında başka yollara başvurulması durumunda “henüz hududumuzda müterassıd bulunan cünûd-ı İlahi hareket eder ve o zaman bizi kimse kurtaramaz” demektedir.

Medeniyet, Müessis-i Medeniyet Olan İslam Ulema Meslek İlmi (s.257)

Bkz. C.1, S.10

Re's-i Hikmeti Mehâfetullâh (s.259)

Mekteb-i Bahriye Muallimlerinden Binbaşı Salih İhsan imzalı yazı, “Edîb-i a'zam Kemal-i bî-hemâlin bir teşbih-i belîğ ile hanedan-ı Âl-i Osmanî'nin aşere-i mübeşşeresi diye tavsif ve kadr-sâmîlerini tebci eylediği selâtîn-i pîşîn hazeratının ...” ifadeleriyle başlamaktadır. Yazının devamında Napolyon'un “Dünya bir hükümet olsa pay-ı tahtı İstanbul sözü olurdu.” ve Hazret-i Peygamber'in “İstanbul'u fetheden komutan ne güzel bir komutan fetheden asker ne güzel askerdir.” mealindeki Hadis-i Şerifi aktarılarak burayı bize vatan olarak bırakan ve “Selâtîn-i pîşîn” olarak adlandırılan padişahların meziyetlerinden bahsedilmektedir. Yazar bu padişahların mazhar olduğu başarıları “mehafetullah” olarak adlandırmaktadır. Yazar yazısına “... şu Devlet-i sermediye-i Osmaninin taht-ı tâbiyyetinde kalıp da millet-i hâkime olan biz Türklerden ziyade servet ve saadete nailiyetle müreffehen yaşarlar mıydı?” sözleri ve Farsça bir beyitle son vermektedir.

İmam Malik Yahud İmam Darü'l-Hicret (s.260)

Cemiyet-i İlmiye efradından Mehmed Arif tarafından yazılan bu manzume İmam Malik'in fiziksel özellikleri ile ilmi ve ahlaki özelliklerini anlatmaktadır.

Meclis-i Mebusan'ın Küşadına Tarih (s.261)

Abbas Lütfi tarafından yazılmış on beyitlik bir şiirdir. Şiir Meclis-i Mebusan'ın açılışını konu almaktadır.

Meclis-i Mebusan'ın Resm-i İftitâhı (s.262)

Yazarı belirtilmemiş yazı meclis-i mebusanın resmi açılış gününü kaleme alır. Yazıda halkın büyük bir coşkuyla mebusları alkışladığı ve büyük bir kalabalıkla onları selamladıkları ifade edildikten sonra mecliste yeni kabinde yer alanların coşkusuna da yer verilerek meclisin devamı temennisinde bulunulur.

Sûret-i Nutk-ı Hümâyûn (s.263)

Yazarı belirtilmemiş yazı Meclis-i mebusan ve meclis-i ayanı ele alır. Yazısının başında yazar Meclis-i Mebusan'ın Kanun-i Esasi ile meşgul olduğu dönemde Bulgaristan ve ardından Avusturya'nın Devleti Aliye'ye ihanetine değinen yazar, ardından Meclis-i Mebusan'ın Kanuni Esasiye doğrultusunda Meclis-i Ayan seçimine değinerek oluşturulan şubelere, şubelerin başına getirilmesini anlatır. Yazar yazısının sonunda Meclis-i Ayan ile Meclis-i Mebusan arasındaki ayrılığın mebusları üzdüğünü söyler.

Âlem-i İslâm (s.265)

Yazarı belirtilmeyen yazıda Mısır, İran, Hindistan ve Fas'taki gelişmelerden bahsedilmiştir.

İcmâl-i Harici (s.266)

Yazarı belirtilmeyen yazıda "İngiltere, Amerika-Japonya İtilafı, Avusturya-Macaristan, Almanya" alt başlıklarında dünyadaki gelişmeler ile Osmanlı Devleti'ne etki edecek gelişmeler anlatılmıştır.

Zübde-i Siyâsiye (s.268)

Bkz. C.1, S.1

Teesüf (s.271)

Yazarı belirtilmemiş olan yazı Kerek vaizi Mehmet Halis Efendi tarafından gazeteye gönderilmiştir. Yazı, Suriye'nin Katraniye mahalinde bulunan ve Hazreti Ömer döneminden kalma, yıkılmaya yüz tutan bir caminin Reşit Paşa tarafından tamir ettirilmesine rağmen kendisinin ölümüyle birlikte sonraki Arapların himayesi altında bulunan Vali Mustafa tarafından buranın ahıra çevrilmesi üzerine duyulan teessüf haberidir.

Başlıksız (s.272)

Feyzullah Efendi Medresesi'nde Kırmılı Duacı imzalı bu yazıda, gazetenin dokuzuncu nüshasında Hac Sûresi'nde verilen "bir ayete" (hangi ayet olduğu belirtilmemiştir) dair derc edilen yazıyı gazete abonesini alması ricasında bulunulan bir yazıdır.

Saatli Evkat-Nüma Duvar Takvimi (s.272)

Yazıda "1327 sene-i hicriyesine mahsus olan kısmı neşr edilmiştir. Mahall-i furuhtu Mahmud Bey matbaasıdır." denilmiştir.

13. SAYI (28 Aralık 1908, H. 4 Zilhicce 1326, R. 15 Kanunievvel 1324)**Mütala'a-yı Mahsûsa: İslah-ı Tadrîs Hakkında (s.274)**

Müntesibîn-i İlmiye'den Biri imzasıyla kaleme alınmıştır. Medreselerin İslah edilmesi üzerine yazılmış 6 maddelik bir yazıdır.

Medaris-i İlmiye (s.276)

Yazarı belirtilmemiş yazıda medreselerin gerek dinî ilimlerde gerekse lisan olarak Arapça'da büyük hünere sahip oldukları ifade edilmiştir. İstanbul ve taşra medreselerinde birçok erbab-ı liyakat mevcut olmasına karşın bazı taşra medreselerinde noksanlıkların olduğunun da gözlerden kaçmadığı, bu noksanlıklara Arapça lisanındaki eksiklik misal olarak gösterilmiştir.

Târih-i İslâm Sahâ'ifinden: İslâm'ın İlk 'Âlemi Ve İlk 'Alemdârı (s.278)

Tahirü'l-Mevlevî (Tahir Olgun) tarafından kaleme alınan Târih-i İslâm Sahâ'ifinden³ adlı yazı dizisi, *Beyânü'l-Hak, Sırat-ı Müstâkim, Sebilü'r-Reşâd* adlı mecmualarda yayımlanmıştır. Tahirü'l-Mevlevî, daha sonra bu mecmualarda yayımladığı makalelerden bazılarını bir araya getirerek aynı adla müstakil bir kitap neşretmiştir.⁴ Kaynaklarda, Târih-i İslâm Sahâ'ifinden adlı makalelerinden geriye kalanları da ikinci bir kitap olarak neşredeceği, ancak buna ömrünün vefa etmediği yazmaktadır.

Beyânü'l-Hak'ta neşredilen Târih-i İslâm Sahâ'ifinden adlı yazı dizisi, ilki 4 Zilhicce 1326 (28 Aralık 1908) tarihli cilt 1, sayı 13'te; sonuncusu ise 24 Zilkade 1330 (4 Kasım 1912) tarihli cilt 7, sayı 182'de olmak üzere toplam 95 makaleden oluşmaktadır. Tahirü'l-Mevlevî, bu yazılarında bazen İslâm Tarihi'nden belli bir olayı ele alırken, bazen de kendi döneminin güncel olaylarını İslâm Tarihi'ndeki olaylarla kıyaslayarak yaşananlar üzerinde değerlendirmelerde bulunmuştur. Mevlevî, yazı dizisindeki makalelere başlıklar vererek hangi konuyu ele alacağını da her yazının başında bildirmiştir. Sadece Târih-i İslâm Sahâ'ifinden başlığını kullandığı yazılarında ise, genellikle bir önceki konunun devamı olduğundan ayrıca bir başlıklandırmaya gitmemiştir.

Siyaset-i Şeriye (s.280)

Bkz. C.1, S.7

³ Tahirü'l-Mevlevî'nin *Târih-i İslâm Sahâ'ifinden* adlı makaleleri hakkında geniş bilgi için bkz.: Mehmet Çoğ, *II. Meşrutiyet Dönemi İslâm Tarihçiliği (1908-1918)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2004; Ömer Göksal, *Tahirü'l-Mevlevî ve İslâm Tarihçiliği*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2017; Emel Bal, *Tahirü'l-Mevlevî'nin Tarih Risaleleri Üzerine Bir İnceleme*, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tekirdağ, 2019.

⁴ Tahirü'l-Mevlevî (Olgun), *Târih-i İslâm Sahâ'ifinden*, Mekteb-i Sanayi Matbaası, İstanbul, 1326.

Sa'yın Meşruyeti (s.283)

Mehmed Tayyib tarafından yazılan bu yazıda insanın rızkının çalışmayla geleceği, çabalayarak geçimini sağlayacağı ve böylece hayattan daha çok zevk alacağı söylenmiş ve tabiattan örnekler verilerek sözleri desteklenmiştir.

“Panislamizm” Cemiyet-i Umumi-i İslamiye (s.284)

Abdulahad Davud imzalı yazı Hindistan'ın önde gelen Müslümanlarından Şeyh Meşir Hüseyin Kıdvai ile Abdulkadir Efendilerin dersaadete ziyaretlerinin hatırlanmasıyla yazının kaleme alındığının ifadesiyle başlar. Hindistan'daki Müslümanların İngiltere'ye karşı Osmanlı taraftarlığının altının çizildiği yazıda Umumi İslamiye Cemiyeti'nin Panislamizm politikaları ve amaçları anlatılarak bu amaçlar üç madde halinde sıralanmıştır.

Taaddüd-i Zevcât (s.286)

Mustafa Sabri imzalı yazıda iki kadın arasındaki çok eşlilik ile ilgili muhavere manzum olarak aktarılmıştır.

Meclis-i Mebusan'ın Küşadına Dair Bir Tarih-i Belîğdir (s.289)

Hâfız Osman Dede el-Musuli tarafından oldukça sanatlı bir ifade ile yazılan şiir Meclis-i Mebusan'ın açılışı için sunulan Arapça tarih düşürme şiiridir. Şiirde verilen tarih 1326'dır.

Mebusan'ın Hulasa-i Mukarrerâtı (s.289)

İcmâl-i Dâhili üst başlığında yer alan yazıda Meclis-i Mebusan'da alınan kararlara yer verilmiştir.

Âlem-i İslâmiyet (s.291)

Mısır, Fas, İran ve Hindistan alt başlıklarında buradaki gelişmeler aktarılmıştır.

İcmâl-i Harici (s.293)

İcmâl-i Dâhili üst başlığında yer alan yazıda dâhilde meydana gelen önemli gelişmeler başlıklar halinde kısaca belirtilmiştir. İngiltere, Almanya, Fransa, Rusya alt başlıklarında buradaki gelişmeler aktarılmaktadır.

Müteferrika: Varak-i Mahsûsa (s.294)

C. Mehmed Ali imzalı yazı, Fevziye Kiraathanesi'nde Ahmed Midhat Efendi ile Rıza Tevfik'in Türklük hakkında konuşmacı olarak katıldıkları müsamereden edindiği izlenimleri aktardığı yazısıdır. Rıza Tevfik'in konuşmasından: “Türklerin dine değil milliyete önem verdikleri, Cengizhan'ın yaptığı vahşiliği icraat-ı adaleden sayması ve Avrupa Türklerinin dinden tecridi ile ileri gittiklerini savunması” sonuçlarını çıkarmıştır. Yazar, Müslümanlık ve Türklük üzerine yapılmış konferanstan dolayı Ahmet Mithat'tan övgüyle bahsederken Rıza Tevfik'i ise eleştirmektedir.

Beyânü'l-Hak (s.295)

Gazete tarafından kaleme alınan yazı C. Mehmed Ali imzalı Varaka-i Mahsusa adlı yazıya istinaden kaleme alınmıştır. İslam dinine yönelik hassasiyetlerin göz ardı edildiğine dair şikâyet yazılarının sıkça kendilerine ulaştığı ifade edilerek dine hassasiyetlerin korunması gerektiği vurgulanır. Fesin terk edilmesi gerektiğine yönelik fikirler eleştirilir.

Başlıksız (s.296)

Mustafa Sabri imzalı bu yazı geçen hafta gazete yer verilen Ebü'l-fazl Seyid Mehmed Nesib'in yazısına istinaden kaleme alınmıştır. Mehmed Nesib'in kendisine gelinceye kadar Türk edebiyatında ehemmiyet verilecek Arapça bir esere rastlamadığını ifade ettiği sözlerine karşılık Mustafa Sabri hem teessüflerini hem de teşekkürleri bildirir. Yazar, Mehmed Nesib'in Türk edebiyatındaki bazı Arapça eserleri gözden kaçırdığını ifade etmiştir.

Kurban Derileri (s.296)

Yazarı belirtilmeden kaleme alınan yazı Talebe-i ulûmdaki kurban derileriyle ilgilidir. Talebe-i ulûmun kurban derilerinin Hicaz için verildiği, bundan sonra da aynı şekilde devam edileceği bildirilmektedir.

14. SAYI (4 Ocak 1909, H. 11 Zilhicce 1326, R. 22 Kanunievvel 1324)**İd-i Said-i Adha (s.298)**

Kurban bayramını da içeren dinî bayramların mübarekliği anlatılmış ve bu bayramlar Hüseyin Hazım tarafından methedilmiştir. Bu yazıda kurban ibadetinin nasıl yapılacağı, kimlerin kurban kesebileceği, kesilme vaciblerinin ne olduğu gibi fihhi bilgiler verilmiştir.

Terakki (s.299)

Bkz. C.1, S.8

Siyaset-i Şeriye (s.304)

Bkz. C.1, S.7

Hakk Ali'dir (s.307)

Mekteb-i Sultani Ahlak Muallimi Rif'at imzalı yazıda Doktor Cevdet'in Profesör Duzi'nin (Reinhart Pieter Anne Dozy -1820-1883) Tarih-i İslam adlı eserini Osmanlıcaya tercüme etmesi üzerinde durulmaktadır. Duzy'nin İslam aleyhinde olan bu eseri, dönemi içerisinde büyük tepkiler toplamıştır. Yazar, Doktor Cevdet'in bu eseri tercüme etmesi üzerinde durarak kendisini sertçe eleştirmiştir.

Urvetü'l-Vüska (s.310)

Bkz. C.1, S.3

Mebusan'ın Hulasa-i Mukarrerâtı (s.312)

İcmâl-i Dâhili üst başlığında bulunan yazıda Meclis-i Mebusan'da alınan kararlara yer verilmiştir.

Müteferrika (s.313)

İcmâl-i Dâhili üst başlığında yer alan yazıda, dâhilde meydana gelen önemli gelişmeler başlıklar halinde kısaca belirtilmiştir.

Âlem-i İslâmiyet (s.314)

Tahran'dan Times'a başlıklı alıntı bir yazıda İran'daki gelişmeler aktarılmaktadır. Yazıda İran'daki Osmanlı sefaretinin işgal edilmesi ve buradaki muhaliflerin tutuklanması ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Yazının devamında İstanbul İran büyükelçisi Prens Mirza Rıza Daniş Han'ın Şah'a gönderdiği Farsça arzuhal verilmiştir.

Avrupa Buhrânı Ve Esbâb-ı Hakikiyesi (s.315)

Bkz. C.1, S.8

15. SAYI (11 Ocak 1909, H. 18 Zilhicce 1326, R. 29 Kanunievvel 1324)**Tarik-i Tedrisin Ber- Vech-i Ati Islah ve Tesviyesine (s.322)**

Medreseden bir heyet tarafından 1284 senesinde medreselerin ıslahı için yapılmış bir programdır. Programda öğrencileri kapsayan kuralların sekiz maddede ortaya konulduğu, yazının sonunda Arapça okuma yollarının anlatıldığı bir derse yer verilmiştir.

Islah-ı Medaris (s.324)

Ömer Fevzi imzalı yazıda medreselerin tanzim ve tamir edilmesi üzerinde durulmuştur. Medreselerin yeniden yıkılıp yapılmasından ziyade şimdilik tamirlerinin yapılması ve imtihanla medreselere öğrenci alımı üzerinde de fikir beyân edilmiştir.

Edeb-i Tahrir (s.326)

Mustafa Sabri imzalı yazıda gazetelerde kullanılan dil ve üsluba dikkat edilmesi gerektiğine değinilmiştir. Basın dilinin çok özenli olması gerektiği çünkü millete örnek teşkil ettiği ifade edilerek *İkdam*'da yer alan İtalya'daki depremle ilgili yazıda muharririn kullandığı üslup ve ifadeler üzerinden eleştirilerde bulunulmuştur.

Saadet-i Hakikiye (s.328)

Bu makale insanların güzel vasıflarının, özelliklerinin bulunmasının dört cihet üzere olduğunu söyler. Kemal sıfatının bir insanda olmasının o insandaki demir gibi pehlivan sözünün dış görünüşe değil hakiki insan mutluluğuna sebep olduğunu anlatır. İnsanın bitkiye benzer kısmın güzellik ve taravet sıfatına; hayvanlara benzeyen kısım ise sinirlenme ve hırçınlanmaya bağlanmıştır. İnsanın kendilerine benzeyen kemalata ulaşması

için mutlaka insan olması lazım geldiği söylenir. Bunun da ahlak faziletlerinin, erdemlerinin uygun olduğu bünyede bulunduğu bahsedilmektedir. Küçük Hamdi tarafından kaleme alınmış bu yazıda gerçek mutluluğun kişinin kendisini bulmaya çalışmak olduğu vurgulanmıştır.

Hak (s.333)

İbnülemin Mahmut Kemal İnal imzalı yazıda hakkın bir toplum için ne kadar önemli olduğuna, faziletli bir toplumun ortaya çıkmasında hakkın önemine vurgu yapılmıştır.

Terakki (s.334)

Bkz. C.1, S.8

Siyaset-i Şeriye (s.337)

Bkz. C.1, S.7

Nat-ı Şerif (s.339)

Tahirü'l-Mevlevî'ye ait olan bu natın her kıtasının son mısrası, Hz. Üftade'nin "meded ey kafilè-salar-ı rüsul huz biyedi" ibarelerinin tekrarı ile yazılmıştır. Hz. Peygamber'e duyulan özlemi ve istenen şefaati anlatan bir manzumedir.

Bir Ma'sûmun Tazarru'âtından (s.340)

Leylî Kız Sanâyi Mektebi Tâlebâtından 427 Numaralı M. Nevvar tarafından kaleme alınmış mensûredir. "Mevsim-i hazan, o fasl-ı hüzn-asâr gelmiş, ortalığa ruhani bir mağmûmiyet müstevli olmuş, yaz mevsiminin şiddetli hararetleriyle kupkuru kesilen dereler sonbaharın hazin, lakin latif yağmurlarıyla can bulmuş." ifadeleriyle başlamaktadır. Yazının devamında mensur sonbahar tasvirleri yer almaktadır. Daha sonra tevhid nazım türünün özelliklerini gösteren 4 beyitlik bir manzume yazılmıştır. Yazar daha sonra Allah'a ilticada bulunarak "Ancak senin merhametine sığınırım zira: Aciz kulunu afv u inayet ile şâdân/Sen etmez isen kim edecek ey Ulu Yezdân" beytiyle son vermiştir.

Meclis-i Mebusan (s.341)

Yazarı belirtilmemiş yazıda bayramdan ötürü meclisin on gün tatilde olacağı sadece Perşembe ve Cuma günleri dilekçelerin kabul edileceği ifade edilmiştir.

Müteferrika (s.341)

Yazarı belirtilmemiş olan yazıda ülkenin gündemine dair bilgiler verilmiştir. İlk defa Yıldız Sarayı'ndaki bayramlaşma törenine bütün mebusların katıldığına verildiği ilk haberde halkın mebuslarla bayramlaşmış olmasının mutluluğunu yaşadığı ifade edilmiştir. Ardından Posta ve Telgraf Nazırı Galip Bey'in istifasına, Kudüs Ortadokslarının Osmanlı parlamentosuna dilekçe sunmasına, Mabeyn Bekçibaşısı Osman Ağa'nın hizmetinden

çıkarıldığına, Messina'daki felakette dūçar olmuşlar için Operatör Cemil Paşa başkanlığında bir sağlık heyetinin Messina'ya hareket ettiği gibi haberler verilmiştir. Divan-ı umumiye meclisi idare reisi sabıkı Fransız Dayinler vekilinin Paris'te vefat ettiği ve en son Bahriye Nezaretine ait davaları takip için bir hukuk müşavirliğinin kurulacağı duyurulmuştur.

Âlem-i İslamiyet (s.342)

Yazarı belirtilmemiş yazı İran, Natal, Hindistan, Afganistan ve Fas'ı ele almıştır. İran ile ilgili olarak öncelikle İran'da meşrutiyetin ilan edildiği sürece değinen yazar ardından Times gazetesi Bürüksel Muhabirinden aldığı haberlere göre Rusya'nın İran karşısında ciddi ve sert bir politika sergileyeceği ve isteklerinin kabulüne şahı mecbur edeceği ifade edilir. Natal ile ilgili olarak Afrika'da İngiliz himayesinde bulunan ülkede birçok Müslümanın bulunduğu ve bu Müslümanların da halifelikten ötürü Osmanlı'ya bağlı oldukları, meşrutiyetin ilanı için tebriklerini gönderdikleri söylenir. Hindistan'da yapılan yeni islahatlarla birlikte mecliste daha önce az olan üye sayıları artırılarak şartlarının daha da iyiye gittiği ifade ve ihtilal isteyen dokuz komitacının yakalandığı söylenir. Times gazetesinin, Afganistan'da birkaç Osmanlı zabıtın asker olarak hizmet etmek üzere Kabil'e ulaştıkları ve Şah tarafından memnuniyetle karşılandıkları haberine yer verilir. Fas ile ilgili ise Tanca'daki elçi heyeti tarafından Molla Hâfıza Emaretinin tasdik edildiğine dair nota verildiği yazılmıştır.

Başlıksız (s.344)

Yazarı belirtilmemiş başlıksız yazı Meclis-i Mebusan'a asılması istenen resimlerle ilgili eleştiriyi içerir. Yazar, Meclise bazılarının Rıza ve Enver Niyazi Beylerin resimlerinin asılmasını istemesine karşılık bazılarının Midhat Paşa'nın resimlerini asmanın daha doğru olacağı tartışmalarını eleştirerek dinî hassasiyeti her zaman dile getirmelerine karşılık buna dikkat edilmediğini ifade eder. Meclise asılacak bu resimlerin ne maddî ne de manevî bir faydası olmadığını söyleyen yazar, resimlerin yerine bir ayet-i kerimenin asılmasının daha doğru olacağı fikrindedir.

16. SAYI (18 Ocak 1909, H. 25 Zilhicce 1326, R. 5 Kanunisani 1324)

Urvetü'l-Vüska (s.346)

Bkz. C.1, S.8

Bekâ, Din İle Kâimdir (s.347)

İbnülemin Mahmûd Kemâl tarafından kaleme alınmıştır. İlmin ancak İslam ile yoğurulmuş hâlinin insan ufkunu, kâinatını ve hayatını aydınatabileceğini vurgulayan Kemâl, İslam'dan habersiz olanların önce İslam tarihi okumalarını, İslam'dan haberdar olanların ise Kur'an-ı Kerim'in feyzinden yararlanmalarını tavsiye etmektedir.

İtizar (s.350)

Yazarı belirtilmemiş yazı, gazetenin geçen nüshasında “Hak” başlıklı yazının 334. sayfa ve 20. satırda “Hudud-ı Allâhı tecavüz edenleri mani etmemek” cümlesindeki “etmemek” fiilinin sehven “etmek” şeklinde dizildiğini ve bu yanlışlıktan ötürü özür dilendiğini söylemektedir.

Târih-i İslâm Sahâ’ifinden 2: İslâm-ı Hazreti Hamza Radıyallahu Anha (s.350)

Bkz. C.1, S.13

Gayret-i Diniye (s.353)

Hüseyin Hâzım imzalı yazıda İslam ümmetinin ne kadar büyük ve şerefli bir ümmet olduğu ve buna mensup olmanın büyüklüğü zikredilmiştir. Bununla birlikte ümmetin mevcut durumu ele alınarak hayıflanılmıştır. Ümmetin tekrardan eski kudretine ulaşmak için dine sınıksız sarılması gerektiğine vurgu yapılmıştır.

Siyaset-i Şeriye (s.354)

Bkz. C.1, S.7

Tedrisat ve Medaris’ten İmtihanlar (s.357)

Bkz. C.1, S.7

Nat-ı Şerif (s.361)

Tahirü’l-Mevlevî’nin yazdığı bu nat-ı şerif Hz. Muhammed’e ve Medine’ye duyulan sevgiyi içermektedir.

Eşref (s.361)

Halil Edip imzalı bir manzumedir. On üç yaşında Eşref isimli babasız bir çocuğun hasta annesiyle verdikleri geçim mücadelesi işlenmiştir.

Sabah-ı İnşirah (s.363)

Sabahın ferahlığı anlamına gelen bu yazı M. Nevar tarafından yazılmıştır. Yazar bir sabah namazı sırasında yaşamış olduğu ferahlığı ve İslam dinine karşı duyduğu hissiyatı ifade etmiştir.

Mebusan’ın Hulasa-i Mukarrerâtı (s.365)

İcmâl-i Dâhili üst başlığındaki bu yazıda Meclis-i Mebûsan’da alınan kararlar yer almaktadır.

Müteferrika (s.365)

İcmâl-i Dâhili üst başlığında yer alan yazıda dâhilde meydana gelen önemli gelişmeler başlıklar halinde kısaca belirtilmiştir.

Âlem-i İslâmiyet (s.366)

Hindistan, İran, Afganistan ve Fas alt başlıklarında buradaki gelişmeler aktarılmaktadır.

Müteferrika: Te'vilât-ı Sahife (s.367)

Yüzbaşı Mehmed Hamdi tarafından yazılmıştır. Rıza Tevfik Bey'in *Yeni Gazete'de* tefrik edilen diyanet aleyhindeki yazılarına yapılan eleştirileri içermektedir.

Bir Eser-i Nisyan (s.368)

Osmanlı devletinde uygulanan şer'i hukuk içeriğine bağlı olarak yayımlanacak eserlerin de buna uygun olmasının gerekliliği hakkında bir yazıdır.

17. SAYI (24 Ocak 1909, H. 2 Muharrem 1327, R. 12 Kanunisanı 1324)**İdare-i Meşruta (s.369)**

İbnülemin Mahmut Kemal İnal tarafından yazılmış yazıda, hürriyetin şart ve gerekleri ile toplum üzerindeki etkisi ve ancak din sayesinde arz-ı didar edeceği, çünkü esas hakiki hürriyetin ancak İslam'ın özünde olduğu fikri ele alınmıştır.

Makale-i Mahsûsa (s.371)

'Urefâ-yı Nakşibendiyeden Kelâmî Dergâhı Post-nişini Erbilli Şeyh Esad Efendi Hazretleri tarafından irsâl buyurulmuştur notuyla neşredilen yazıyı Mehmed Esad (Esad Erbilî) kaleme almıştır. Osmanlı milleti ve İslam ümmetinin istibdattan kurtulması üzerine yazılmış bir yazıdır. Sonunda da gelen yeni dönemin İslam âlemi için kutlu bir bayram olması temennisinde bulunulmuştur.

Nidâ-yı Ehl-i İslam (s.373)

Bursa mebusu Ömer Fevzi tarafından yazılan bu yazıda Meşrutiyet ilan olup Kanun-ı Esasi yürürlüğe girdiğinde dinî ve içtimaî alandaki bozuklukların geçeceğinin, insanların daha iyi daha güzel bir şekilde yaşayacağını vaad edilmesi fakat meşrutiyetin kabulünden sonra bir düzelme olmadığının, aksine düzenin daha da bozulduğunun durumu anlatılmıştır.

Sebilü'r-Reşad (s.375)

İbnü'l-Emin Ahmed Tevfik'in yazdığı bu makalede İslam'dan önce adaletin olmadığından, her yerde zulme uğrayan canlılar olduğundan; İslam'dan sonra ise sadece insanların değil hayvanların ve bitkilerin dahi hak ve hukukunun belirlenip korunduğundan bahsedilmektedir. Yazar, iman sahiplerinin iyiliği emredip kötülükten sakındırmalarının önemli bir farz olduğunu, bazı insanların bilerek veya bilmeyerek din hakkında ileri geri konuşmalarını ve diğer insanların aklını bulandırıp dinden soğuttuklarını söylemektedir. Din hissiyatı olanların bu hissin gereğini yapmalarını, dini her türlü olumsuzluktan uzak tutmak gerektiğini anlatır. Din ve mezhebe zarar

getirenlerin her devirde olduğunu, bunların insanların arasına girerek imanlarını bozan fitneci ve fesat kişiler olduğunu söyler. İslam'ın emir ve yasaklarına uyulmadığı, her türlü kötülük ve fenalıkların güzel sıfatlarla adlandırıldığı, dünya menfaatlerinin öne çıktığını ve gerçek iman sahiplerinin azalıp zayıf olduklarını bu nedenle bugünkü kötü hale düşürüldüğünü yazmıştır. Müslümanların dinin esasına ve kurallarına riayet etmesi gerektiğini söyler. İslam'ın ilerlemeye mani olmadığını söyleyen yazar, Müslümanların kendilerini düzeltmesini ve cahillere itibar etmemesini istemektedir.

Makale-i Mahsûsa (s.379)

Ali Nazmi tarafından kaleme alınmıştır. Son bulan istibdat üzerine yazılmış bir yazıdır. Ancak Ali Nazmi kavuştukları hürriyet konusunda temkinli davranıp uyarıda bulunarak istidadın kolaylıkla savuşturulmadığına dikkati çekmektedir. Yazıda hürriyeti, canlarını ve mallarını ortaya koyarak eksiksiz çalışarak ve millî birlik oluşturularak kazandıklarına vurgu yapılmıştır.

Kuvve-yi Teşriiye (s.381)

Manastırlı İsmail Hakkı imzalı yazı 15. sayıda *Beyânü'l-Hak* gazetesinde Mustafa Sabri Efendi'nin "Edebi Tahrir" adlı makalesindeki kuvve-i teşriiye tabiri itirazına, cevap olarak yazılmış bir mektuptur. Bu tabirin doğru olmadığı, ilahi vasıf için kullanılan bu tabirin kullar için kullanılmasının düşüncesizlik olduğu ileri sürülmüştür. 21. sayıda ise Kuvve-i Teşriiye tabiri ve tabirin geldiği anlamlar üzerinde durulmuştur.

Cevabım (s.382)

Mustafa Sabri tarafından kaleme alınmış olan yazı, İsmail Hakkı Efendi Hazretlerinin yazmış olduğu bir yazıya yapılan eleştiriye karşı cevap niteliği taşımaktadır.

Tercüme-i Hutbe-i Münife-i Hazret-i Risâletpenâhî (s.384)

Esbak Musul Valisi Ahmed Reşîd imzalı yazı Hz. Peygamber'in hicri onuncu yılda Zilhicce ayının dokuzunda Cuma günü Arafat'ta yüz binden fazla sahabeye verdiği hutbenin tercümesidir.

Ziya-ı Elîm (s.386)

Halil Edip tarafından kaleme alınan yazıda, toplumda saygınlığı bulunan büyük zatların ölümlerinin gazetelerde yeteri kadar yer almamasından duyulan üzüntü dile getirilmiştir.

Mebûsân'ın Hulasa-i Mukarrerâtı (s.389)

İcmâl-i Dâhili üst başlığındaki bu yazıda Meclis-i Mebûsan'da alınan kararlar yer almaktadır.

Âlem-i İslamiyet (s.390)

İran ve Hindistan alt başlıklarında buradaki gelişmeler aktarılmıştır.

Müteferrika (s.390)

İcmâl-i Dâhili üst başlığında yer alan yazıda dâhilde meydana gelen önemli gelişmeler başlıklar halinde kısaca belirtilmiştir.

Kura İmtihanları Başlıklı Makalede Tashihat (s.392)

Kura imtihanları başlıklı yazıda, sayfa, sütun, satır, hata, sevab başlıklarıyla bir tablo şeklinde hatalar ve bu hataların doğru şekli verilmiştir.

18. SAYI (31 Ocak 1909, H. 9 Muharrem 1327, R. 19 Kanunisanı 1324)**Sermaye-i Hayat (s.394)**

İbnülemin Mahmut Kemal İnal imzalı yazıda yaşanan dünyanın kazanımlarının ilerdeki zamanda, ahiretteki sermayeyi oluşturacağına dair düşünceler yer alır. Bu sermayeyi korumak, muhafaza etmek, eksiltmek de insanın kendisinin elindedir, denilmiştir.

Başlıksız (s.396)

Başlıksız olarak verilen tashih yazısıdır. Yazıda ikinci sayfada huma-yı hürriyet yerine hemen hürriyet yazılmış yine onuncu sayfanın ikinci satırında “hiçbir millet gazasız yaşayamaz” ibaresinden sonra “hele biz hiç yaşayamayız” cümlesinin sehven derc edildiği ifade edilmektedir.

Ziyâ-ı Elîm: Yazık, Süreyyâ Bey de Ölmüş (s.396)

Bkz. C.1, S.17

Makale-yi Mühimme (s.399)

Hamdi tarafından kaleme alınmış bu yazıda insanların bekasının ve medeniyetin kuvvetinin kanun ile sağlanacağını anlatılmıştır. Kanunların ehemmiyetinden ve kanunun nasıl yapılması gerektiğinden bahseder. Avrupa ülkelerinin hukuklarından örnek vermiş, Osmanlı hukuk sistemi incelenmiştir.

Şark, Garb (s.404)

Hüseyin Hâzım imzalı yazıda o dönemlerde tartışma konusu olan doğu-batı meselesi ele alınmıştır. Yazar makalesinde medeniyetin teşekkül noktasının “şark” olduğunu “garb”ın terakkiyatının şark mahsulü olduğunu belirtmektedir. Hatta batıda yeni oluşan demokratik yönetimler bundan bin üç yüz yıl önce dört halife döneminde icra edilmiştir. Yazar yazısının devamında batının ahlakî açıdan çöküşe doğru geçtiğini belirtmekte doğunun terakkisi için batının kültür ve ahlakî yerine pozitif ilimlerinden istifade edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Yazar “Sabah Gazetesi”ndeki bir yazıyı bu noktada eleştirmiş “İslam’da Taleb-i Maişer” başlıklı başka bir yazısına da atıfta bulunmuştur.

Tesettür (s.405)

Ahmed Reşid'in makalesi olan bu yazıda her Müslüman erkek ve kadının örtünmesi gereken yerlerini örtmesi, kendini haramdan sakınması ile yükümlü oldukları, her milletten insanların ve İslam beldelerinde dahi gayrimüslimlerin sokak ve çarşılarda örtündüklerini söylemektedir. Bilhassa müslim kadınların izzet ve şereflerini muhafaza için örtünmelerinin ehemmiyetli olduğunu vurgulamakta, örtünmenin nasıl olması gerektiğini söylemektedir.

Târih-i İslâm Sahâ'ifinden 3: İslâm'ın İlk Harb Sancakdârı (s.406)

Bkz. C.1, S.13

İslamiyet'te Medeniyet ve Hürriyet (s.408)

Mehmet Rifat imzalı yazı şeriatın, medeniyetin ve hürriyetin kapısı olduğu fikrini içermektedir. Medeniyetin ve onun koşulu olarak beliren ahlakın şeriatle mümkün olacağı, şeriatsız hürriyetin olamayacağına altı çizilmiştir.

Siyaset-i Şeriye (s.409)

Bkz. C.1, S.7

Kıta-i Tarihiye (s.412)

Bu manzume Halil Edip tarafından kaleme alınmış olup meşrutiyetin ilanına düşülen bir tarih kıtasıdır. (1327)

Ya Hüseyin (s.412)

Bu yazı, Kemalzade Ali Ekrem'in Kudüs sancağı dahilindeki Hz. Hüseyin'in makamını ziyaret ettiği zaman söylediği mersiye türünde bir manzumedir.

Âlem-i İslamiyet (s.413)

İran, Fas ve Hindistan alt başlıklarında buradaki gelişmeler aktarılmaktadır.

Müteferrika (s.415)

Mekke-i Mükerrreme'de bulunan Hicaz şimendifer hattı ile *Mikyâs-ı Şerî'at Gazetesi* 17. sayısında yer alan Eflatun'un mazbut ve malum olmayan nebilerden olduğuna dair yazının hatalı olduğuna dair uyarıların yapıldığı bölümdür.

Kura İmtihanları (s.416)

O dönemin kura imtihanları hakkında bilgi verilmektedir.

Tashih (s.416)

Bu yazıda, geçen hafta gazetede yayımlanan Kuvve-i Teşriye adlı makaledeki “hâllikiyet” kelimesinin bazı harflerinin olması gereken yerden daha aşağı yazıldığı ve bunun da farklı manalara gelebileceği ifade edilerek bu yanlışlık düzeltilmiştir.

19. SAYI (7 Şubat 1909, H. 16 Muharrem 1327, R. 26 Kanunisanı 1324)**Makale-i Mahsûsa (s.418)**

Kelâmi Dergâh-ı Şerifi Post-nişîni Esad tarafından kaleme alınmıştır. İnsanlığın cehalet ve sefaletin en alt mertebesinde, saadet ve selametın zirvesine ulaşmasındaki yegâne yolun ilim ve irfan olduğunu anlatan yazıdır.

Siyaset-i Şeriye (s.420)

Bkz. C.1, S.7

Amel (s.424)

İbnülemin Mahmûd Kemâl tarafından kaleme alınmıştır. Yazıda, beşerin nefsin esaretinden kurtuluşunun, halis niyet ve salih amelde olduğunu vurgulayan İbnülemin, hakiki hürriyetin Hakk’a ibadet etmekle elde edileceğini dile getirmektedir.

Din-i İslamda Hedef-i Münakaşa Hedef Olan Mesâil (s.426)

Bkz. C.1, S.3

Mûlahaza-i Muktesidane (s.428)

İbnülemin Ahmed Tevfik imzalı yazıda israf ve savurganlığın toplumu nasıl felakete sürdüğü açıklanıp iktisat ve kanaatin önemine değinilmiştir. Yazar, döneminden şikâyet ederek zamane insanların olumsuz yöndeki değişimlerinden yakınmaktadır. Yazıda iktisat toplumsal boyutlarıyla ele alınmaktadır. Toplumdaki israfla birlikte kapitülasyonların da içeride üretimin durmasına ve bağımlılığa sebebiyet verdiği açıklanmaktadır.

Diyanetin İnsaniyete Siyâsete Lüzûmu Var Mı? (s.432)

Rize Mebusu Ferîd imzalı yazıda önce insaniyetin ve siyasetin tanımı yapılmıştır. Daha sonra da diyanetsiz insaniyetin insanlık ve siyasetin adil bir siyaset olamayacağı belirtilmiştir.

Mezbaha-yı Ahlakiyeler Yahud Kahvehaneler (s.433)

Mehmed Arif’in yazdığı bu makalede kahvehanelerin kumar ve eğlence merkezlerine dönüştüğü, birçok insanın aile hayatını mahvettiği, topluma kötülüklerin yayıldığı yer olduğu anlatılmıştır. Sonunda da kahvehanelerin hiç olmazsa ahlaka mugayir yer olmaya çalışılması anlatılmaktadır.

Franmasonluk (s.435)

Yazarı belirtilmeyen ve 19 ve 20. sayılarda yer alan seri yazı o dönemin *Sabah Gazetesi'*nde yer alan ve masonların Müşir Fuad Paşa'nın evinde toplanmaları haberi üzerine yazılan, masonlarla ilgili bir makaledir. Yazının birinci bölümünde masonluğun bu millete sadece zarar vereceği, meşrutiyetin bundan büyük bir zarar göreceği ifade edilmiştir. İkinci kısımda ise masonluğun yapısı irdelenip mantıksal bir eleştiri çerçevesinde ilkesel olarak insanlara bir fayda sağlamasının mümkün olmadığı açıklanmıştır.

Nat-ı Şerif (s.436)

Tahirü'l-Mevlevî'nin "üstüne" redifli Hz. Peygamber'e yazılmış bir manzumedir.

Müteferrika: Darüşşafaka ve Heyet-i Tedrisiye-i İslamiye'nin İhyası (s.437)

Yazarı belli olmayan yazıda, Sultan Abdülaziz döneminde ve Sadrazam Sakızlı Esad Paşa gözetiminde hicri 1281 tarihinde Cemiyet-i Tedrisiye-i İslamiye adıyla kurulan, sonra kapatılan ve II. Meşrutiyetin ilanıyla h. 1304 tarihinde Darüşşafaka Mezûnîn Cemiyeti adıyla yeniden kurulan Darüşşafaka Cemiyeti anlatılmaktadır. Kurulan cemiyetin idare heyetinin listesi ve Meclis-i Ayan Sadr-ı Esbâk Said Paşa'nın heyete hitaben söylediği nutuk da yazıda neşredilmiştir.

Darüşşafaka ve Cemiyet-i Tedrisiye-i İslamiye'nin İhyası (s.432)

Yazarı belirtilmemiş olan yazıda Darüşşafakanın önemine yer verilerek 19 Kanunisanı 324 tarihinde on azadan olmak üzere meclis-i idare ve meclis-i tedris heyetlerine ve bu heyetlerin Darüşşafakayla ilgili verdikleri kararlara yer verilmiştir.

Arnavutlar ve Hatt-ı Arabî (s.439)

Yazarı belirtilmeyen yazıda bundan beş altı ay evvel Arnavutların Latin harflerine geçişi daha sonra tekrardan Arap alfabesine dönüp alfabenin revize edilmesinden bahsedilmiştir. Yazıda tüm Müslüman milletlerin aynı alfabeği kullandıkları ve Arapça'da bulunmayan kendi dillerindeki sesleri yeni harfler kullanarak bu alfabeği kullanabildikleri ifade edilmiştir. Ümmetin birliği adına Kur'an harfleri olan Arap alfabesinin muhafazasının önemine vurgu yapılmıştır.

Başlıksız (s.440)

Başlıksız ve imzasız olarak verilen yazı talebe-i ulûm imtihanlarına dairdir. Yazıda imtihana geçen nüshada 305 kişinin katılacağı 99 kişinin ise katılamayacağını ifade edildiği her türlü hukuki teşebbüse açık olduğu ancak talebe-i ulûmun haklarının korunması gerektiği söylenmiştir.

Muinü't-Talebe (s.440)

Yazarı belirtilmemiş yazıda talebe-i ulûma İskilipli Atif Efendi'nin açık bir üslupla ve soru cevap şeklinde kaleme aldığı Muinü't-Talebe adlı eserini almaları ve bu eseri nerelerde bulacaklarını tavsiye etmiştir.

Açık Muhabere (s.440)

Yazı "Beşiktaş'da S. Efendiye: Hüvviyetinizi bildirmenizi rica ederiz." şeklindedir.

20. SAYI (14 Şubat 1909, H. 23 Muharrem 1327, R. 2 Şubat 1324)**Afrika Kıtasında Bulunan Müslümanlar ve Sekine-i Umumiyesi İle Mukayesesi (S.442)**

Yazarı belirtilmemiş yazı Afrika'da bulunan Müslümanların ülke adı, ülkedeki genel nüfus, Müslüman nüfus, bağlı olduğu hükümet/devlet ve konuştuğu lisanın uzun bir tablo şeklinde ortaya konuluşunu ihtiva eder.

İslamiyetle Medeniyet-i Cedîde Birleşebilir mi? (s.442)

Küçük Hamdi imzalı yazı 20, 21, 23 ve 24. sayılarda devam etmektedir. Paris'te toplanan Kuzey Afrika Kongresi'nde Mösyö Rinye Milye tarafından sunulan tebliğin tercümesidir. Tercüme yer yer dipnotlarla takviye ve düzeltilmesiyle ortaya konulmuştur⁵.

Siyaset-i Şeriye (s.445)

Bkz. C.1, S.7

Şark, Garb (s.448)

Bkz. C.1, S.18

Târih-i İslâm Sahâ'ifinden 4: İslâm'ın İlk Seriyeleri Ve Kumandanları (s.450)

Bkz. C.1, S.13

Urvetü'l-Vüska (s.452)

Bkz. C.1, S.8

Esas Terbiye (s.453)

İbnülemin Ahmed Tevfik imzalı makalede bir birey ve milletin terbiyesi üzerinde durulmaktadır. Yazar, bir birey ne kadar medeni olursa olsun milletin terbiye ve terakkisi olmaksızın bu medeniyetin bir anlam ifade edemeyeceği ve milletin terbiyesinin de dinî terbiyeden geçtiğini ifade etmektedir. Ayrıca milletimizin terakkisi adına önerilerde de bulunmaktadır.

Vazife-yi İslam (s.455)

İbnülemin Mahmud Kemal tarafından yazılmış bu makalede insanların İslâm'a her türlü hakikat ve incelikleriyle dönmedikleri sürece felaha ve salaha kavuşamayacakları anlatılmıştır.

⁵ Elmalılı M. Hamdi Yazır'ın makaleleri Meşrutiyetten Cumhuriyete Makaleler başlığı altında A.Cüneyd Köksal ve Murat Kaya tarafından hazırlanarak 2011 yılında Klasik Kitap yayınlarından kitap halinde yayımlanmıştır.

Erzurum Nâibi Faziletli Ebubekir Hilmi Efendi Tarafından İrsâl Buyurulmuştur (s.457)

Es-Seyyid Ebubekir Hilmi tarafından kaleme alınmıştır. İstibdat, hürriyet ve meşrutiyetin ele alındığı bir yazıdır.

Yadigâr (s.459)

Halil Edip imzalı uzun bir manzumedir. Manzumenin başında “Oğlum Lütfullah” ifadesini kullanan şair, burada oğluna öğüt vermektedir. Şair, okumanın hayatı anlamada önemli olduğunu vurgulayarak oğlundan okuryazar olmasını istemektedir.

Arapça Beyt (s.461)

“Kayseri Ulemâ-yı benâmdan Merhûm Hacı Torun Efendi hafidi Nuh Efendi Hazretleri tarafından gazetemize manzume-i tarihiye olmak üzere irsâl buyurulmuştur” alt başlıklı manzume 15 Arapça beyitten oluşmaktadır. Manzumenin son iki beytinde “inşâd ve irsâl tarihi: 1327” ve “Tesîs tarihi: 1626” dipnotları yer almaktadır.

Afrika Kitasında Bulunan Müslümanlar (s.462)

Yazıda, bu kıtada bulunan Müslümanların hangi şehirde yaşadıkları, toplam nüfusları, konuştukları dil ve hangi hükümete tabi oldukları hakkında rakamlarla açıklayıcı bilgiler verilmiştir.

Kura İmtihanları (s.464)

Cumartesi günü Bayezid medresesinde yapılmış olan sınav hakkında okuyuculara bilgi verilmektedir.

Aşiyân (s.464)

Yazarı belirtilmeyen yazı, 22. nüshası yayınlanan *Aşiyân* adlı risalenin tanıtımıdır. Yazıda “çok değerli yazarların” kaleminin yer aldığı, felsefî, dinî, edebî, siyasî, fennî, ahlakî olmak üzere birçok konuda yazının bulunduğu ifade edilmiştir. Yazının hemen altında Fatin, risaleden duyduğu memnuniyeti tek cümleyle ortaya koymuştur.

21. SAYI (21 Şubat 1909, H. 30 Muharrem 1327, R. 9 Şubat 1324)**İslamiyet’le Medeniyet-i Cedide Birleşebilir Mi? (s.466)**

Bkz. C.1, S.20

Esas Terbiye (s.468)

Bkz. C.1, S.20

Siyaset-i Şeriye (s.470)

Bkz. C.1, S.7

Târih-i İslâm Sahâ'ifinden 5: Putperestliğin Kıt'a-i Hicâziyede Keyfiyet İntişârı ve Hicâziyenin Kable'l-İslâm Bazı 'Âdât-ı Câhiliyesi (s.473)

Bkz. C.1, S.13

Kuvve-i Teşriye' Tabirine Dair (s.476)

Bkz. C.1, S.17

Cevabım (s.476)

Bu yazı, Mustafa Sabri'nin bir makalesinde yer verdiği 'Kuvve-i Teşriye' tabirine Manastırlı İsmail Hakkı'nın yazmış olduğu eleştiri yazısına verilen cevabı içermektedir. Bu yazıda Mustafa Sabri ileri sürdüğü düşüncesini örneklerle açıklamaya çalışmıştır.

Umdetü'l-İkan (s.480)

Bu makalede Mimarzade Mehmed Ali, insanların etrafında olanları anlamak istediğini, yorum yapmak istediğini ve bunun için de kendi içinde bulunduğu cevheri kullanması lazım geldiğini anlatmıştır. Yazar, düşünerek yaşamının hikmetli bir ders olup âlemdeki her şeyin bir maksadı olduğunu bilerek yaşamak gerektiğini söylemiştir.

Metanet-i Azim (s.481)

Halil Edib imzalı bu yazıda bir tasvir bulunmaktadır. Uzun süredir görmediği arkadaşıyla bir tren yolculuğunda karşılaşan yazarın, istabdat ve meşrutiyet ile ilgili görüşleri tartışılmaktadır. Yazı, arkadaşların her ne olursa olsun hakikati her fırsatta ifade edeceklerine ve doğru yoldan asla ayrılmamaları gerektiğine dair sözleriyle bitirilmiştir.

Franmasonluk (s.481)

Bkz. C.1, S.19

Kabinenin Tebeddülünde Tesiri Bulunan Bazı Esrar-ı Mühimme (s.486)

Makale türünde kaleme alınmış olan yazının yazarı bilinmemektedir. Yazıda, Kemal Paşa Kabilesinin içinde bulunduğu durum ve Kabilede bulunan Cemalettin Paşa'nın istifası ile Kemal Paşa Kabilesinin düşmesindeki sebepler anlatılmaktadır.

Cevab-ı Muhik (s.487)

Haklı Cevabım anlamına gelen ve yazarı bilinmeyen bu yazı, seri şekilde makale türünde kaleme alınmıştır. İlk yazıda, Avrupa ulemasından bir zatın İslam üzerine sormuş olduğu bir soruya, Muhammed Abdullah Bin Konstantin adındaki zat cevap vermiştir. İkinci yazıda, insanın kötülük ve iyiliğe olan ilgisi ile insanın belli bir kurala tabi olarak yaşaması gerektiği, bunun zorunlu bir durum olduğu ifade edilmektedir. Üçüncü yazıda, Hz. Peygamber'in kısa süre içerisinde toplumda oluşturduğu durum ve Kur'an-ı Kerim'in lüzumundan

bahsedilmektedir. Metnin devamında Hz. Peygamber'e Kur'an-ı Kerim ile gelen şeri hukukun kendisinden önce gelen peygamberlerin getirmiş oldukları şeri durumlardan farklı olmadığını fakat tamamlayıcı olduğundan bahsedilmiştir.

Başlıksız (s.488)

Bu sayının sonunda "İbnülemin Mahmut Kemal Bey'in 19 Numaralı Nüshada Münderiç 'Vazife-i İslam' Unvanlı Makalesine Ait Tashihat"a yer verilerek sütun şeklinde makaledeki hatalı sözcük, düzeltilmiş hali, sütunu ve sayfasına yer verilmiştir.

22. SAYI (1 Mart 1909, H. 8 Safer 1327, R. 12 Şubat 1324)

Esas Teşettüt (s.490)

Ahmet Tefik imzalı yazı 23. sayıda da devam etmiştir. Bu sayıda taşrada halk arasında birçok batıl inançların olduğu ifade edilerek halkın bu cehaletine son vermek gerektiği fikri ele alınmıştır. 23. sayıda yine halkın içinde bulunduğu cehaletle, manevi kargaşa aktarılır. Köy ve kasabalarda halkın ecnebiler gibi giyindiklerine şahit olduğunu ifade eden yazar, böyle mübalağasızlıkların "bir kavmin ahval-i umumiyesinde" ittirad ve irtibatsızlığa yol açtığına vurgu yapar. Kendi dinini, halkını vatanını bilmeyen insanların memlekette söz hakkı olamayacağını altını çizen yazar, memleketteki asıl sorunun dinini bilmemek olduğunu anlatır.

Din-i İslam'da Hedef-i Münakaşaya Olan Mesâilden Sûret (s.492)

Bkz. C.1, S.3

Siyaset-i Şeriye (s.495)

Bkz. C.1, S.7

Târih-i İslâm Sahâ'ifinden 5: (Mâb'Ad) (s.499)

Bkz. C.1, S.13

Saâdet-i Mü'temine (s.500)

Mimârzade Mehmed Ali imzalı yazıda kemâlâtın temelini medeniyet olduğu, hakiki medeniyetin de en doğru ayarı hissiyât-ı dinîyeden geldiği ifade edilmektedir. Yazar makalesinde Avrupa medeniyetine yetişmek için büyük gayret sarfedilmesi gerektiğini, ataletin bunun önündeki en büyük engel olduğunu yazmıştır. Yazının sonunda "Âlimler peygamberlerin varisleridir" mealinde bir hadis verilerek âlimlerin bu konudaki sorumlulukları anlatılmıştır.

Zarar-ı Müskirat: Absent, Semm-i Hail (s.502)

Hüseyin Hazım tarafından kaleme alınan yazıda, Fransa Encümen-i Daniş azası Mösyö Jül Klarni'nin *Tan Gazetesi*'nde neşredilen "Zarar-ı Müskirat" başlıklı yazısından duyulan memnuniyet ifade edilmiştir.

Cevab-ı Muhik (s.504)

Bkz. C.1, S.21

Beşer (s.506)

Halil Edib'in yazdığı bu şiir 76 beyitten oluşmuştur. Şiirde insanoğlunun acizliğinden ve bu durumun oluşturduğu acziyetten yakınılmaktadır.

Teracim-i Ahvâl (İmam Gazali) (s.500)

Behcet'in yazdığı bu yazıda İmam Gazali'nin hayatı, ailesi, yetişme ortamı, düşüncesini oluşturan koşullardan bahsedilmektedir.

İslamiyet ve Hilafet ve Meşihat-ı İslamiye (s.511)

Küçük Hamdi'nin bu yazısı *Mizan Gazetesi*'nin 76. numaralı yazısında "Şeyhülislam Meclis-i Mebusan'a gelmeli mi, gelmemeli mi?" başlıklı yazıya bir eleştiri mahiyetindedir. Bu yazıya göre şeyhülislam, kabine erkânından olamayacağından kabinede sadece halife vekili ve cemaat-ı İslamiye reisi olarak katılabileceği belirtilmiştir. Yazar böyle bir mütalaanın batıdaki ruhbanîyet telakkisiyle eşdeğerde görüldüğünü ancak İslamiyetteki şeyhülislamlığın ruhbanîyetle asla bir sayılamayacağı ifade edilmiştir.

Cava (s.514)

Âlem-i İslamiyet üst başlığında *Cava Yahud Yirmi Sekiz Milyon Müslümanı Hâvî Bir Cezîre* başlıklı ve Abdülehad Dâvud imzalı seri yazıda günümüzde Endonezya'ya bağlı Cava adası tanıtılmaktadır. Yazının birinci bölümünde Cava'nın tarihî nüfus dağılımı, ayrıntılı olarak tanıtılmıştır. Müslümanların büyük bir çoğunluk teşkil ettiği bu bölgede var olan diğer etnik unsurların buraya ne zaman, nasıl ve niçin geldiği hakkında bilgiler yer almaktadır. Yazının yazıldığı dönemde Hollanda'nın sömürgeci olan bu bölge ile ilgili sömürge devrinin tarihçesi de aktarılmış, bölgenin hilafet kurumuyla yakın ilgisine dikkat çekilmiştir. Yazıda Müslümanların niçin terakkide geri kaldıkları üzerinde de durulmaktadır. Bunun en önemli nedeni olarak da cehalet gösterilmektedir.

23. sayıda yer alan yazının ikinci kısmında Cava'nın coğrafi yapısı, tarımsal ürünleri ve iklimi üzerinde durulmuştur. Burada Cava'nın ihracat ürünleri net rakamlar verilerek açıklanmıştır. Yazının sonunda da buradaki Müslümanların satvet-i dinîyeleri takdir edilmiştir.

İhtar (s.520)

Bu ihtar yazısında 24 sayfa olan gazetenin bu hafta 32 sayfa olduğu bildirilmiştir.

23. SAYI (8 Mart 1909, H.15 Safer 1327, R. 23 Şubat 1324)**İslamiyet’le Medeniyet-i Cedide Birleşebilir mi? (s.522)**

Bkz. C.1, S.20

Marifet – Din (s.525)

İbnülemin Mahmûd Kemâl tarafından kaleme alınmıştır. *Matin Gazetesi*’nin Dersaadet muhabiri ile şeyhülislam arasında geçen konuşma üzerine yazılmış yazıdır. Konuşma şöyledir: muhabir şeyhülislama, “Yeni idare/rejim Osmanlı milletinin yeni ve daha mükemmel bir tahsil almasını sağlayacaktır. Yeni rejime geçen bazı memleketlerde eğitim seviyesinin artması, dinî hassasiyetin azalmasına sebep olmaktadır. Siz, burada aynı halin vuku bulmasına ihtimal veriyor musunuz?” diye sormuş; şeyhülislam, “Hayır. Asıl ecnebi memleketlerde böyle bir durumun olmasına şaşarım.” yanıtını vermiştir. İbnülemin, üçüncü bir şahıstan duyduğu bu diyalog üzerine marifet (eğitim) ile din arasındaki ilişkiye dair bu yazısını neşretmiştir.

Din-i İslam’da Hedef-i Münakaşaya Olan Mesâilden Sûret (s.528)

Bkz. C.1, S.3

Esas Teşettüt (s.530)

Bkz. C.1, S.22

Siyaset-i Şeriye (s.533)

Bkz. C.1, S.7

Cevab-ı Muhik (s.536)

Bkz. C.1, S.21

Beşer (s.538)

Halil Edib’in yazdığı bir önceki sayıda aynı başlıkla bulunan şiirinin devamı niteliğindedir. 77 beyitten oluşmaktadır. İnsanların yaptığı işler eğer gayret edilip de yapılmışsa insanı hayrete düşürecek kadar güzel olur denmiştir ve fotoğraf örneği üzerinden bu düşünce işlenmiştir.

Âlem-i İslamiyet-Cava (s.540)

Bkz. C.1, S.22

Şeriat İsteriz (s.541)

Yazarı belirtilmeyen yazıda, Meclis-i Mebusan’da Tadil-i Kanun-ı Esasi Encümeni tarafından Kanun-ı Esasiye’ye fikhî hükümler alınması maddesinin eklenmesine binaen bu durumu memnuniyetle karşılayan birkaç kişinin

yayınladığı bir tebrik mesajının halktan bazı kesimlerin bu durumu olumlu ve olumsuz karşılamaları üzerine gazetelerin gösterdiği tavır eleştirilmektedir. Yazıda bazı gazetelerin bu kanun maddelerini destekleyenleri heyecan verecek şekilde takdir ederek, eleştirenleri de din düşmanı olarak göstermeleri istibdat dönemindeki uygulamalara benzetilmiş ve bu duruma karşı temkinli davranılması tavsiye edilmiştir.

Kura İmtihanları (s.542)

Dönemin Kura imtihanları hakkında bilgi vermektedir

Cevap (s.543)

Küçük Hamdi tarafından kaleme alınan yazıda, gazetede çıkmış olan bir yazı üzerine yöneltilen iki suale cevap verilmektedir.

Sabah Refikimize (s.544)

Mustafa Sabri imzalı yazıda meclis-i mebusanda mebusların sözlerinin her gazetede farklı bir isme isnat edilmesi eleştirilmektedir. Ardından yazar, 'kuvve-i teşrii' tabirine karşı çıkmasına rağmen bir gazetenin Mustafa Sabri tarafından bu anlatımın kullanıldığıının söylenmesine kızmaktadır.

Açık Muhabere (s.544)

Yazıda; "İnegöl'de Mehmed Sezai Efendiye: Çok doğru söylüyorsunuz" ibaresi yer almaktadır.

Başlıksız (s.544)

Burada, Fatin imzasıyla gazetenin geçen haftaki nüshasının 'Beşer' başlıklı manzumesinde görülen hatalar ve bu hataların düzeltilmiş haline yer verilmiştir.

24. SAYI (15 Mart 1909, H. 22 Safer 1327, R. 2 Mart 1325)

İslamiyet'le Medeniyet-i Cedide Birleşebilir mi? (s.546)

Bkz. C.1, S.20

İttihâd-ı Kulûb (s.548)

İbnülemin Mahmud Kemal'in yazdığı bu makalede, bir insanda kalp yumuşaklığının sebebi, o kalbin diğer kalpleri sevmesine bağlıdır, denilmiştir. Kalpler bir olduğu zaman ortaya çıkacak zararların, kötülüklerin en aza indirgeneceği söylenir. İslam'ın işaret ettiği yol da kalplerin birliğidir, denilerek bu konuda örnekler verilmiştir.

Siyaset-i Şeriye (s.549)

Bkz. C.1, S.7

Târih-i İslâm Sahâ'ifinden: (5 Numaraları Makalesinin Mâb'Adı) (s.553)

Bkz. C.1, S.13

Kosova'da Vâki Firuz Bey Cemiyeti (s.558)

Kosova'da Vâki Firuz Bey Cemiyeti Yahud Ahâlî-i Umûmiyenin Hissiyât-ı Şeriyat-perverânesi başlıklı seri yazı, Manastır Müftüsü Kalkandelenli Receb Cûdî imzasını taşımaktadır. Yazı, ecnebi birinin, Arnavutluk sınırlarında bulunan Firuz Bey isimli bölgede aldığı ormanlık araziye bir tiyatro açması ve civar yerlerdeki ecnebilere buraya getirtmesi üzerine Arnavutların toplanarak bu teşebbüsü önlemeleri haberlerinin gazetelerde çıkması ve yazarın bu haberleri eleştirmesi ile başlamaktadır. Konu ile ilgili gazete haberleri olayın iç yüzünü tam olarak aydınlatmadığı için yazar bu durumdan dolayı endişelerini dile getirmektedir. Çünkü Firuz Bey bölgesinde 20 ila 30 bin arasında kişinin toplandığı haberleri dolaşmaktadır. Bu da bir karışıklığa neden olabilecek bir durumdur. Yazar durumun iç yüzünü öğrenmek için olayın yaşandığı bölgeye gitmeye karar verir. Oraya ulaştığında 30 bine yakın insanın bu küçük bölgede toplandığını görür. Haberi duyan insanlar burada toplanmaya devam etmektedir. Dolayısıyla bu sayı her geçen gün artmaktadır. Yazar buradaki durumu incelemeye koyulur. Olayın iç yüzünü öğrenmek için buradaki insanlarla muhaverelerde bulunur. Bu muhaverelerde halkın bu bölgede bir ecnebi tarafından kurulmak istenen tiyatro teşebbüsü karşısında toplandığını öğrenir. Çünkü buradaki halk, bu tiyatro hadisesini kendi kültürlerini dejenere etme girişimi olarak görmektedir. Bu durum da kendi topraklarının içeriden işgal edileceği şeklinde yorumlanmaktadır. Yazar olaylar karşısında buradaki halkın teşebbüsünü takdirle karşılamaktadır.

Bir Neşide-i Hakimâne (s.560)

Derviş Mesnevihan Bahâeddin Veledü'l-Mevlevî el-Bekri'l Ulvî tarafından yazılan bu yazı Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin *Divan-ı Kebir*'inde bulunan 28 beyitlik farsça bir şiirin açıklamasıdır.

Bir Mektup (s.562)

Halil Edip imzalı bu yazı, belirtilmeyen bir müdüriyetin başında bulunan bir zatın gönderdiği mektuba karşılık olarak yazılmıştır. İsmi verilmeyen zatın yazara gönderdiği mektuptan duyulan memnuniyetin dile getirildiği yazıda memleket meselelerine duyarsız kalamayan muharririn bu meseleler karşısındaki duygu ve düşünceleri, kimi şairlerin beyitlerinden örneklerle ortaya konulmuştur. Mektubun devamı niteliğindeki 25. sayıda da halkın içinde bulunduğu cehalet ile koyun sürüsüne benzediği, hükümet ve toplumda belli vazifeler üstlenmiş memurların buna eğilerek memleketin ve halkın bu durumdan kurtarılması gerektiği fikri üzerinde yoğunlaşmıştır.

Müteferrika (s.565)

Yazarı belli olmayan yazıda, II. Meşrutiyetle birlikte yeni gelişmeler ve ilerlemeler kaydeden Osmanlı Devleti'nde tesis edilen yeniliklerin hayata geçirilmesi konusunda millî hislerin eksikliğinden bahsedilmektedir. Ancak Osmanlı

Devleti'nde millî his olarak dikkate alınması gereken asıl meselenin, dinî hissin ön planda tutulması olduğu vurgulanmaktadır.

Başlıksız (s.568)

Yazıda 'Marifet-Din' başlıklı makaleye ait tashihiere yer verilmiştir. Makaledeki yanlış sözcüklerin doğru olanları yazılmıştır.

25. SAYI (22 Mart 1909, H. 29 Safer 1327, R. 9 Mart 1325)

Din-i İslam'da Hedef-i Münakaşaya Olan Mesâilden Sûret (s.570)

Bkz. C.1, S.3

Kavanin-i Ahlak (s.573)

Ahmet Tefik imzalı yazıda medeniyetin en önemli şartının adalet olduğu, adaletin sağlanmasında sadece kanunların değil aynı zamanda ahlakî değerlerin de olması gerektiğini yazılmıştır.

Siyaset-i Şeriye (s.576)

Bkz. C.1, S.7

İstibdâd, Din (s.580)

Hüseyin Hâzım tarafından kaleme alınan "İstibdâd, Din" adlı yazı dizisi, ilki 29 Safer 1327 (22 Mart 1909) tarihli cilt 1, sayı 25'te; sonuncusu ise 21 Rebiülevvel 1327 (12 Nisan 1909) tarihli cilt 2, sayı 28'de olmak üzere toplam 3 makaleden oluşmaktadır. Dizi yazısının başında istibdadın sözlükteki ve siyasetteki anlamıyla birlikte, mutlak hükümetin de tanımını yaparak istibdat hükümeti ile meşruti hükümet arasındaki farklar sıralanmıştır. Yazar, tarihte istibdada ilk karşı çıkışın Yunan hükemasınca olduğunu dile getirerek o zamandan kendi zamanına kadar istibdadın başarıyla sürdürülemediğini anlatmaya çalışır. Her ne kadar üçüncü makalenin sonunda mâbadı var diye belirtse de sonraki sayılarda devamı yazılmamıştır.

Kosova'da Vâki Firuz Bey Cemiyeti (s.581)

Bkz. C.1, S.24

Bir Mütala'a (s.583)

Sivasî Selim Efendizade Mustafa Naki tarafından yazılmış bu makalede devletlerin ve hükümetlerin olduğu zamanlardan bu zamana kadar geçerli olan kanunların hangisi olduğu tartışılmıştır. Yazar, İslam dini hükümlerine göre yönetilen her devletin askeri, vatandaşı, yöneticileri de dâhil herkesin iyi şekilde yaşadığını söyleyip bu sözlerini gerekçe ve örneklerle desteklemiştir.

Bir Mektup (s.586)

Bkz. C.1, S.24

İran Şahına (s.589)

Erzurum Mebûsu Hacı Şevket imzalı beş bentten oluşan manzume, muhammes nazım şekliyle ve fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün vezniyle yazılmıştır. Manzumede İran şahına seslenilmekte şahın adil olması istenmektedir.

Müteferrika-Der Saadet Cemiyet-i İlmiye-i İslamiye Merkez Umumiyesine (s.589)

Yazarı belı olmayan yazıda, yeni dönemde giderek artan ecnebi milletlerin yaşantısına dair özentiden dolayı, İslâm'a uygun olmayan kılık kıyafet giyildiği ve onların kisvesine bürünüldüğü anlatılarak bu konuda gerekli hassasiyetin gösterilmesi hususunda uyarılar yapılmıştır.

Beyânü'l-Hak Gazetesi İdaresine (s.590)

3 Mart 325 tarihli İttihad ve Terakki Cemiyeti Aciz azalarından Kul Azası Resneli Niyazi imzalı bu yazıda, İzmir'de kendisine uygun bir fırka bulunduğunun söylenmesine tepki olarak bugün İttihad ve Terakki sayesinde konuşabildikleri ve bu nedenle ondan başka hiçbir fırkaya girmeyeceği yazılmıştır.

Evkaf Nazareti Hukuk Müşavirliğinden (s.591)

Takvim-i Vekayi imzasıyla verilen yazı, cabi ve yöneticilerinin varislerinin evkaf nazarına bağlanacağına yönelik bazı gazetelerden çıkan haberlerin yalan olduğu açıklamasını içermektedir.

Başlıksız (s.591)

Bu yazıda gazetede müdürlük yapan Fatin'in istifa ettiği, gazete olarak kendisinin yazılarını gazetede tekrar görmek şartıyla istifasını kabul ettikleri yazılmıştır.

Başlıksız (s.591)

Sicil Nüfus İdare-i Umumiyesi Kuyudat Kalemi Müme-yizi Ahmed Nureddin imzalı hurre ile cariyenin iddet süreleri üzerinde durulan yazıya yer verilmiş ve altına *Beyânü'l-Hak*'ın gelecek nüshada bu yazıya cevap vereceği bildirilmiştir.

İhtar (s.591)

Yazıda 27. nüshadan itibaren abone ücretlerinde indirim yapılacağı okuyuculara bildirilmiştir.

İ'tizar (s.592)

Yazıda geçen haftaki nüshanın 567 sayfanın 11. satırında yer verilen bir ayetin yanlış yazıldığı ifade edilerek düzeltilmiş ve bundan ötürü özür dilenmiştir.

İmtia-yı Dâhiliye Şirketi (s.592)

Bu kısımda ilan ve reklam bulunmaktadır. Fincancılar yokuşu Şark çarşısı bir numaralı mağazada satışa başlanan şirketin memlekete hizmet edeceği duyurulmuştur.

26. SAYI (29 Mart 1909, H. 7 Rebiülevvel 1327, R. 16 Mart 1325)**İhtar-ı Mahsusa (s.594)**

Daha önce ifade edilen gazete abone ücretlerinin değişeceği, indirimlerin yapılacağına dair ihtar yazısı burada tekrar edilmiş ve gazetenin yeni fiyatına yer verilmiştir.

Düello (s.594.)

Yazarı belirtilmeyen yazı, “Meşrutiyetimiz bizim için en güzel emellere cevalangah, en güzel işlere zemin olacağı beklenirken harekâtımız hemen günü gününe değişmekte bu tahavvül ise mutlaka Avrupa ahlakı ve a’dâtına müteveccih bulunduğu Avrupalıların velev alışdıklarına pişman oldukları ‘âdâtını tevârüs için bazılarımız tarafından garib bir tehâlik gösterildiği bu hususda daha faal davranmak isteyenlerimizin işi, teşebbüs derecesine çıkardıkları maatteessüf görülmektedir.” ifadeleriyle başlamaktadır. Yazının yazılma amacı yazıda “işte bu hafta gazetelerde kurenâ-yı hazret-i pâdişâhîden Ali Gâlib Bey ile meşâhir-i vükelâ-yı de’âviden Âdil Bey’in Avrupadan en büyük kuvvetle def edilmeye çalışılan bir nev-i mukâtele-i müteammidânenen ibaret olan düello gibi bir fiil-i makdûhun icrasına görülür görülmez Cemiyet-i İlmiye-i İslamiye bi’l-vazife nehî anî’l-münker sıfatıyla işe müdahale ederek ve meselenin ... ve buna dair yevmî gazetelerde bir beyanname neşreylediği gibi meselenin cihet-i şeriyesini de *Beyânülhak*’ta yazmayı vadetmiştir. Bu babdaki icâbât-ı şeriyesi şu suretle hülasa olunur:” ifadeleriyle belirtilmektedir. Buradaki ifadelerden düellonun çıkış yeri olan Avrupa’da bile yasaklanmaya çalışılmasına rağmen Osmanlı’da bu uygulamanın yerleştirilmeye çalışılmasının açık bir şekilde eleştirildiği görülmektedir. Yazının devamında düellonun şer’i hükümlere göre değerlendirilmesi yapılmakta bunun katille eş değer olduğu vurgulanmaktadır.

Din-i İslam’da Hedef-i Münakaşaya Olan Mesâilden: Talak (s.595)

Bkz. C.1, S.3

Başlıksız (s.598)

Geçen haftaki nüshada “Din-i İslamda Hedef-i Münakaşa Olan Mesâilden Sûret” isimli yazının son sayfasında şiirin son mısrasında yanlışlık yapıldığı ifade edilerek düzeltilmiştir.

Serbest-i Mezahib (s.598)

İbnü’l-emin Mahmud Kemal’in yazdığı bu yazı, yazarın Beyrut’ta okuduğu zamanlarda Hristiyanların yaptığı İslam dinini yıkma politikalarının, istibdat ile birlikte ülkeye girip bütünlüğü bozma faaliyetleriyle benzerlik

gösterdiğinden bahsetmektedir. İstibdatın ortadan kalkmasıyla birlikte akil kişilerin artık bir şeyler yapmaya başlamasının gerekliliği konusuna değinilmiştir.

Siyaset-i Şeriye (s.600)

Bkz. C.1, S.7

Diyanetin Medeniyete Lüzumu (s.604)

Mustafa Naki Efendi'nin yazdığı bu yazı dizisi 26, 27, 28, 29 ve 31. sayılarda bulunmaktadır. Bir kimsenin başka birinin hakkına tecavüz etmemesinin bir görev olduğu fikriyle başlayan yazılarda görev, suç, ahlak, hukuk, tecrübe, hukuki cezalar, teknoloji kavramları üzerinde durulmuştur. Yazar, iyi bir kanunun oluşmasının şartlarını sıralamıştır. Eşitliği dinin sağladığını, insanların ve milletlerin mutluluk ve fazilete kavuşmalarının ahlak ile mümkün olacağını, ahlakın ise nefis ve ruhun terbiye ve tezkiyesiyle güzelleşeceğini yazmıştır. İlim ve teknoloji ile uğraşmanın önemi, kanuni cezaların önemi ve cezaların herkesin gözü önünde uygulanmasının şart olduğu fikirleri üzerinde durulmuştur.

Târih-i İslâm Sahâ'ifinden 6: Ecdâd-ı Kirâm-ı Peygamberi ve Kusay Bin Kilâb (s.606)

Bkz. C.1, S.13

Kosova'da Vâki Firuz Bey Cemiyeti (s.609)

Bkz. C.1, S.24

Hakiki Şiirlerim (s.611)

Mustafa Sabri imzalı manzume dokuzar beyitten oluşan altı bentlik bir terkeb-i bentdir. Manzumenin vezni mef'ûlü/fâ'ilâtü/mefâ'ilü/fâ'ilün şeklindedir. Manzume naat nazım türündedir. Manzumede Hazret-i Peygamber övgüsü yer almaktadır.

Mevlid Cenâb-ı Peygamberi'yi Takdîs (s.613)

Hüseyin Hâzım'ın yazdığı bu mevlid metni 35 beyitten oluşmuştur.

Sumatra Müslümanları (s.615)

Abdulahad Davud imzalı yazı Şarkta bir bölge olan Sumatra'daki Müslümanları ele alır. Yazının başında Osmanlı'daki Müslümanların birbirlerini hiç tanımadıklarına hayıflanan yazar, Müslümanlarla ilgili bilgilere ecnebi kitaplarında rastladıklarını söyleyip misyonerlerce İslamiyet'in yok edilmek istendiğine değinmiştir. Daha sonra yazar, Müslümanların yaşadıkları şark topraklarının fizikî görünümlerinden bahsetmiştir.

Müteferrika: Hürriyet-i Su'-i Tefsir (s.617)

Bu yazıda, Sanayi-i Nefise Mektebi Ressam Sınıfının model olarak kullanılacak bir çingene kadının çıplak bir vaziyette poz vermesinin edep ve ahlaka uygunsuzluğundan bahsedilmiştir. Okul müdürü ve Maarif Nezareti'nin şikâyeti üzerine kadının çıplak model olarak kullanılmasının engellenmesinden dolayı her ikisine de teşekkür edilmiştir.

Talebe-i Ulûmun Kura İmtihanları (s.618)

Talebe-i ulûm için yapılan sınav hakkında bilgi verilmiştir.

Başlıksız (s.619)

Bu yazıda Numune-i Terakki Mektebi'nde namaz kılmayan öğrencilerin namaz kılan öğrencilerle alay ettiklerinin ve öğrencilerin idareye bu durumu bildirmelerine rağmen idare tarafından hiçbir şey yapılmadığının haberi dikkatlere sunulmuştur.

Gazetemizin Birinci Cildi (s.619)

Gazetenin birinci cildinin sona erdiğinin ifade edildiği yazıda 27. nüshadan itibaren gazetenin yeni fiyatına yer verilmiştir.

SONUÇ

İkinci Meşrutiyet'in ilanından sonra yayın hayatına başlayan *Beyânü'l-Hak* gazetesi İslamcı bir yayın politikası izlemiştir. Çalışmaya dâhil olan 1. ciltte yer alan 26 sayıdaki yazılar, dinî, fennî, siyasî karakter taşımaktadır. Bunun yanında dinî ve millî konulu manzumelere de yer verilmiştir. İkinci Meşrutiyet'in tüm ülkede yaratmış olduğu coşku ve heyecanı, ulemanın önemli kalemlerinin toplandığı bir gazete olan *Beyânü'l-Hak*'ta görmek de mümkündür. Yazılarda dinî konuların yanında istibdatın eleştirisi ve terakkinin önemi Meşrutiyet'in ilanına duyulan heyecanla birlikte ele alınmıştır. Gazetenin başyazarlığını üstlenmiş olan Mustafa Sabri imzalı "Beyânü'l-Hak'ın Mesleği" başlıklı yazıda gazetenin yayın çizgisi ortaya konulmuş ve gazetenin istibdat karşıtı ve İttihat ve Terakki taraftarı olduğu ifade edilmiştir.

Beyânü'l-Hak gazetesinin incelemeye dâhil edilen ilk 26 sayısında gazetenin ülke sınırları dışındaki Müslümanlara kayıtsız olmadığı da görülmektedir. Bu doğrultuda gazetede İran, Çin, Fas, Hint ve Bosna Müslümanlarının durumları ve onlara dair haberlere yer verilmiştir. Bunun yanında Afrika Müslümanlarının yaşadıkları coğrafya ve Sumatra Müslümanları hakkında bilgiler de Müslümanların birbirlerini tanımadıklarına dair eleştiriyle okuyucuya sunulmuştur.

Gazetenin ilk cildindeki yazılarda dikkati çeken önemli husus İslam'ın terakkiye engel olmadığı fikrinin altının çizilmesidir. "Cemiyetimiz" başlıklı yazısıyla Mehmet Fatih, *Beyânü'l-Hak*'ın İttihat ve Terakki Cemiyetine bağlı olduğuna işaret ederek gazetenin İslamî inanç, yaşayış ve düşüncüsü esas aldığını aktararak Meşrutiyet'in ilanıya gelen hürriyetten duyulan sevinç ve memnuniyeti kaleme almıştır.

Çalışmaya konu olan söz konusu yazılarda İslam dininde münakaşaya hedef olan birçok mesele Mustafa Sabri'nin "Din-i İslam'da Hedef-i Münakaşaya Olan Mesailden" başlığı altında aydınlatılmaya çalışılmıştır. Tahirü'l Mevlevî imzalı "Tarih-i İslam Saha'ifinden" başlıklı yazı dizisiyle İslam tarihinden seçilen olaylar aktarılmıştır.

Yazılarda öne çıkan diğer bir husus İslam inancına karşıt düşünce ve tavırların eleştirisidir. Meclis-i Mebusan'a asılması planlanan resimlerin yanlışlığı, tablo çiziminde kadın modellerin kullanılması, kadın tesettürü tartışmaları ve kadında giyim modasının yanlışlığı gazetenin ilk cildinde eleştirilen başlıca konulardandır.

*Beyânü'l-Hak'*ın yazılarında üzerinde durduğu noktalardan biri Batı taklitçiliğidir. Gazete, terakki adı altında Batıya koşulsuz özenmenin İslam ahlakından uzaklaşarak ahlaksız bir toplum meydana getireceğini ve böyle bir toplumun ilerleyemeyeceğini vurgular ve İslam'ın terakki karşıtı olmadığını altını çizer.

Dönemi içinde izlediği İslamcı çizgiyle dikkatleri üzerine çeken *Beyânü'l-Hak* gazetesi, bünyesinde yer verdiği siyâsî, sosyal, ekonomik, kültürel, edebî, dinî ve felsefî konularla yayımlandığı dönemin panoraması hakkında önemli malzeme taşıdığı görülmektedir.

KAYNAKÇA

Bektaş, Ekrem (1992). "*Beyânü'l-Hak*" DİA, C.VI, İstanbul.

Gündüz, Mustafa (2006). "Ahmed Şirânî ve Medreseleri Hem Eleştiren Hem de Savunan Dergisi: "Medrese İ'tikatları", (İndeks ve Yazı Özetleri), *Folklor Edebiyat*, S.47, s. 97-131.

Güngör, Zülfikar,(2002). "Beyânü'l-Hak'dan: Mevlana Hüseyin Vaiz ve Tefsir-i Hüseyini", *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, Temmuz-Aralık Yıl: 3, sy. 9, s. 363-368.

Halis, Ayhan (1993). "*Cemiyet-i İlmîye-i İslâmiye*", DİA, C.8, İstanbul, s.332.

Kılıç, Hulusi(2003). *El-Makâmât*, DİA, Ankara, 2003, 27.c, s.414-415.